

CONTRIBUȚII LA ISTORIA UNEI FAMILII DE PATRIOȚI ȘI
CARTURARI TRANSILVANENI.
RADACINI ȘI INRUDIRI ALE PROF. DR. MULT. LIVIU SOFONEA¹

Horia SALCA
Dr., *Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii*
(C.R.I.F.Ș.T.) al Academiei Române

Prolog

Liviu Sofonea (17 aprilie 1932, Petroșani – 26 ianuarie 2020, Sibiu) a fost un matematician, fizician, istoric și filosof al științei și tehnicii, enciclopedist și rafinat om de cultură român. Doctor în Fizică Teoretică (Cluj-Napoca, 1974) și doctor în Istoria și Filosofia Științei (București, 1986), a desfășurat o carieră universitară îndelungată la Petroșani și Brașov. Având o figură când hâtră, când transportată, cu o aură einsteiniană, rămâne de neuitat, inclusiv la *Simpozioanele Cucuteni 5000 Redivivus*. În ciuda ocaziilor – nu puține – de a rămâne în străinătate, a ales să își ducă existența și să își continue activitatea în România, în vremea de tristă amintire a comunismului: *Nu-i de stat, dar unde-i de mers?! spunea câteodată prietenilor curioși*². Poetul sibian Radu Vancu relatează: „*Îmi vine în minte ce mi-a povestit cândva profesorul Sofonea: decis să fugă, cândva, în anii '80, din țară, a trecut pe la mormântul bunicului său, ca să-și ia rămas-bun. Și a văzut că pe cruce stătea scris: „Aici odihnește Dionisie Sofonea, care a înmormântat trei neveste: pe...” și urmau numele*”. „*Cum, și-a zis atunci profesorul, taica a rezistat aici preț de trei căsnicii, și eu să fug din țară de frica lui Ceaușescu?*” Și a rămas³.

Înzestrat cu o uimitoare bucurie de a trăi, cu o sete de cunoaștere nestăvilită, cu o inteligență strălucitoare și cu o exuberanță vecină delirului cu valențe

¹ O primă formă a acestui text, mult redusă ca dimensiuni a fost prezentată de mine la Întâlnirea Filialei Brașov a CRIFȘT la Sibiu «*Omagierea Prof. univ. dr. dr. HC. Liviu Sofonea, Presedinte al Filialei Brașov a CRIFȘT la 85 ani*», 20 aprilie 2017, Restaurant „Doina”, Sibiu, iar ulterior, la solicitarea prof. dr. Nicolae Bulz, publicată pe blogul personal: *Liviu Alexandru Gheorghe Sofonea sau delirul profetic. Notă pentru o biografie*, <http://horia-salca.blogspot.com/2017/04/liviu-alexandru-gheorghe-sofonea-sau.html>.

² Mărturie a inginerului constructor brașovean Tiberiu Cârstea, care la începutul deceniului al optulea al secolului trecut a fost o vreme destul de aproape de L.S., participând alături de acesta la câteva deplasări peste hotare.

³ Radu Vancu, *Un interviu inedit*, cu corectura mea, R.V. referindu-se eronat la tatăl și nu la bunicul lui L.S. <https://bibliotecadepoezie.wordpress.com/category/1-supliment-bdp/nr-09-radu-vancu-din-august-2009/>.

profetice, cu un umor sănătos și cu o putere uimitoare de a călători în jurul globului, solitar și aproape complet lipsit de mijloace, a fost privit de foarte mulți: cunoscuți, studenți, colaboratori și prieteni, ca o legendă vie. Evident, invidiile și răutățile nu l-au ocolit; ba dimpotrivă. Înarmat cu solide cunoștințe teoretice, acasă în relativitate, mecanică cuantică ori cosmologie, cu o inteligență metodologică, Liviu Sofonea a fost un pasionat al tuturor domeniilor cunoașterii, trecând cu lejeritate de la bozoni la *Pluta Meduzei*, de la energia tahionică la rezistența anticomunistă din Munții Făgărașului, învățând cu lejeritate relații despre viețile și lucrările unor savanți, filosofi, artiști, scriitori și chiar politicieni celebri, fără a rămâne la simple cronologii, ci plasându-se deasupra prin interpretarea și valorizarea lucrurilor.

Pentru mine, se aseamănă foarte bine cu Petre Țuțea (pe care, de asemenea, l-am cunoscut și întâlnit): amândoi *maestri ai dialogului socratic între știință și spiritualitate*⁴, cvasi-asceti, unul de la înălțimea unei suferințe personale în temnițele comuniste, altul din mai marele lagăr pe care l-a reprezentat România comunistă⁵, cu formații diferite, dar cu aceeași viziune mistică a umanității. Nu intenționez prin acest scurt memento să-i immortalizez ideile și geniul, ci doar să schițez un portret sumar al omului Liviu Sofonea, mare promotor al istoriei și filosofiei științei și tehnicii în România, neobosit conferențiar și *globetrotter*, proiectant al unor interesante și necesare muzeizări în spațiul românesc.

Îi aduc astfel un pios omagiu și împlinesc și un *legat* al lui Liviu Sofonea, care s-a îngrijit în ultimii ani să îmi relateze episoade ale vieții sale – *cuante de memorie și scintilații de conștiință* – și să îmi furnizeze frecvent câte un *sufertaș* sau o *capsulă a timpului* (așa numea pachetulul cu pliante din locurile pe care le-a vizitat în perioada de la ultima întâlnire, documente, publicații, copii ale lucrărilor prezentate la diferite conferințe și congrese și manuscrise personale, pe care mi le aducea în mod constant) pentru un anume *repositorium* sau *relicvarium* privind viața și activitatea sa. Mi-a spus: „*poate cândva vei găsi de cuviință să scrii un*

⁴ Expresia este folosită de Alexandru Popescu-Prahovara în articolul *Petre Țuțea: Science as Doxology. A Romanian Master of the Socratic Dialogue between Science and Spirituality*, în *Transdisciplinary Studies*, no. 1(2011), pp. 157-168, Curtea Veche Publishing, Bucharest, 2011.

⁵ „Nu am fost în cazematele, în buncărele gulagului, dar am fost în curtea lui!” era expresia consacrată a lui Liviu Sofonea (apare ca atare și în Liviu Sofonea – „carte vie”, în proiectul „*Human Library: the rest is history*”, Brașov, 2014, înregistrarea pe https://www.youtube.com/watch?v=XZ_K-S5Qmpo).

*articol despre mine, dacă vei socoti că merită”!*⁶ S-a bazat într-o oarecare măsură și pe memoria mea și de aici derivă unele dintre lacunele acestei acțiuni întreprinse în amintirea sa. Aduc mulțumiri nepoților de frate, Victor Sofonea Jr. și Mircea-Traian Sofonea, care au avut sollicitudinea de a răspunde unor necunoașteri sau nelămuriri de-ale mele, în ceea ce privește familia, dar și lui Șerban Centea din Montreal, văr al profesorului Sofonea, apoi Adrian Sofonea, Alexandru Damian, amândoi din București, cărora le adresez gratitudinea mea sinceră. Ca metodă de lucru, am ales să îi dau cuvântul lui Liviu Sofonea, acolo unde s-a exprimat deja – *să comunice și să se comunice* – sau unora, care au petrecut incomparabil mai mult timp alături de el, pentru a păstra o formă cât mai autentică, netrecută prin filtrul judecății personale sau victimă a coloraturii afective. Dacă există lacune, interpretări eronate sau chiar greșeli mai grave, mi le asum în totalitate. Rog pe toți aceia care vor găsi de cuviință să aducă corecturi, completări sau chiar amintiri proprii pentru viitoarea biografie a savantului să nu ezite să o facă la adresa de mail special creată în acest scop: sofonea@yahoo.com.

Înrădăcinări⁷

Am urmărit în această lucrare rădăcinile și rudele apropiate ale lui Liviu Sofonea atât pe linie paternă: *Sofoneștii*, iviți în Drăguș, în *Țara Făgărașului*, cât și pe linie maternă: *Centeștii*, de baștină din Căpâlna pe Someș, în Sălaj, în vecinătatea *Țării Chioarului*⁸, cu un alai întreg de preoți greco-catolici⁹. Vorbea cu pioșenie și cu mândrie de ascendența sa (poate cu o tușă mai pronunțată pe partea sălăjană): o familie activă, cu simțul răspunderii și capabilă de sacrificii personale în slujba credinței și a cauzei naționale a românilor din Transilvania, în conexiune directă cu frunțașii politici ai ardelenilor și prezentă la toate evenimentele însemnate. Și dintr-o ramură, și din cealaltă s-au născut și s-au afirmat mai multe generații de *oameni deosebiți, cu un ambitus intelectual neobișnuit și cu realizări absolut remarcabile* (sublinierea îi aparține lui Șerban Centea din Canada, un văr mai tânăr). Iar Liviu era permanent preocupat să se țină de *lăsămintele* de familie.

⁶ A se vedea și Horia Salcă, *Introducere*, în Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, pp. 5-6.

⁷ Titlul acestui capitol este preluat chiar de la Liviu Sofonea, vezi infra nota 14.

⁸ Cum îi făcea plăcere lui Liviu Sofonea să accentueze, de câte ori era ocazia.

⁹ *Ibidem*.

Linia paternă: Sofonea din Drăguș

Bunicul patern al lui Liviu Sofonea a fost Dionisie (uneori ortografiat și Deonizie¹⁰) Sofonea din Drăguș (1863-1945), *Dise a Jicului*, patriarhul satului, venerat de toți, fotografiat de misiunea lui Dimitrie Gusti¹¹, înmormântat în satul natal. A avut trei neveste, moarte prin vitregia vieții, una tot din neamul Sofoneștilor¹² – Eva (1872-1901), una născută Fogoroș – tot Eva (1872-1946) și una Codrea – Versavia (1868-1892), din stirpea scriitorului, călătorului și revoluționarului pașoptist Ion Codru-Drăgușanu, pe care Liviu Sofonea și-l revendica de antecesor. Merită menționat aici faptul că și Ion Rațiu era strănepot al lui Codru-Drăgușanu, pe linia mamei sale. Dionisie Sofonea a fost un om cu dragoste de învățătură și, dacă nu a putut la vremea sa să urmeze școli înalte, a ținut ca măcar copiii săi să facă mai mult. Înțelept și mereu pregătit cu o povată, cu un sfat pentru consătenii săi, harnic și destoinic, s-a aflat vreme îndelungată și în direcțiunea băncii populare „*Însoțirea de credit*” din Drăguș/ Dragusi „*Hitelszövetkezet*”¹³. Despre bunic și influența acestuia asupra familiei, Liviu Sofonea a relatat într-un articol publicat în revista *Vatra*¹⁴: „*Luminos și neatins de vreme, îmi stă în preajmă „taica”, bunicul din Drăguș, Disea Jicului pentru săteni, fruntaș al obștei, ascultat și cinstit de toți. Îl văd, îl gîndesc, îl simt, deși*

¹⁰ Certificat de căsătorie (Matei și Viorica Sofonea) seria Ch nr. 0056577, eliberat de Sfatul Popular al Comunei Ariniș la 3 martie 1961.

¹¹ Profesorul Dimitrie Gusti (1880-1955), creatorul *Școlii de sociologie* care îi poartă numele, fondatorul Muzeului Satului din București, a inițiat și îndrumat cercetarea monografică a satelor din România, începând cu 1925, prin delimitarea unei teme sau regiuni și descinderea pe teren pentru studiu la fața locului. Drăgușul a fost a doua localitate însemnată studiată, în 1929, iar echipa de studiu a revenit apoi în 1932, 1933 și 1938. Stahl numea Drăgușul „*adevărat laborator de creație metodologică și tehnică*”, cf. H.H. Stahl, *Amintiri și gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice*”, Ed. Minerva, București, 1981, p. 119.

¹² Forma uzitată de Stahl și de monografiști este aceea de *Sofonari*, H.H. Stahl, *loc.cit.*, p. 125.

¹³ În 20 februarie 1916 a semnat următoarea convocare: *Membrii „Însoțirii de credit” din Drăguș se invită prin aceasta, în virtutea §-lui 20 al statutelor la adunarea generală ordinară, care se va ține la 22 Martie st. n. 1916, la 2 oare p. m., în localul școlii-gr.-ort. Direcțiunea: Fogoroș Neofit, prez. — elnok, Sofonea Dionisie, Husea Ioan, Codrea Dumitru; S. Făgărășian, contabil — könyvelő; Comitetul de Supraveghiere – A Felügyelő-Bizottság: Dumitru Fogoroș, Matei Sofonea (fiul lui Dionisie și tatăl lui Liviu Sofonea – n. H.S.), Hariton Fogoroș, Valer Tătaru, Dumitru Stoia, cf. Revista Economică, Nr. 9, Anul XVIII, 26 Februarie 1916, Sibiu, p. 104.*

http://documente.bcuccluj.ro/web/bibdigit/periodice/revistaeconomica/1916/BCUCLUJ_FP_279771_1916_018_009.pdf.

¹⁴ Liviu Sofonea, *Înrădăcinări*, în *Vatra*, nr. 222, p. 13, Târgu Mureș.

nu-l pot pe deplin cuprinde, luptându-se cu sărăcia, cu nevoile, cu a sa dârzenie și demnitate exemplare.

Îmi stă pildă grija pe care o purta numeroasei sale familii și virtutea cu care a știut s-o înalțe la înțeleaptă cărmuire. Emoționantă este strădania sa de a-și trimite feciorul său cel mai mare, pe Matei (tatăl meu), la școli înalte, să-i pună ceva în desagă (chiar dacă nu putea să-i pună nimic în pungă). Îmi sună în clopotul închipuirii cuvintele înțelepte rostite cu blândețe și asprime deopotrivă, prin care îl îndemna să se poarte cu vrednicie la școala „Radu Negru” din Făgăraș și mai tarziu, ca student stipendiar la Facultatea de Medicină de la Budapesta. Era atât de mândru (și nu mai puțin sever) că feciorul a meritat o „bursă Gojdu”¹⁵ și că va ajunge lecuitor de trupuri și de suflet, pe locurile de unde a plecat.

Mi-l închipui purtând-și cu demnitate mânia și îngrijorarea când, în anii pătimirii noastre, a aflat că studentul în medicină a fost luat „cu arcanul” la oaste și a fost silit să lupte de o împărăție împilătoare a neamului său.

Sfaturile și gândurile pline de îngrijorare l-au povățuit și l-au ocrotit pe tânărul student din neam de opincar, prin vicisitudinile primului război mondial. Ele îl vor fi urmat benefice pe frontul italian, chiar în clipele când, ascultând chemarea inimii, glasul patriei, încerca să treacă de partea celor care erau „de-ai săi”. L-au însoțit în mutarea pe frontal galițian, în urgia tranșeelor de la Prezemyśl, în prizonieratul din Rusia, de la Darnița și din Siberia îndepărtată și în vârtoarea acelor evenimente revoluționare.

Conștiința „taichii” l-a încurajat pe cel înstrăinat dar nu desțărât, să se înscrie în batalioanele de voluntari ardeleni. Mi-i închipui alături, părinte și fecior, în clipa jurământului pe steag, în Moldova greu încercată. Îl va fi urmărit pe medicinistul slujind sub arme (chinuit că nu poate face mai mult) în ostenele și primejdiile muncii lui de infirmier din lazaretele din vecinătatea frontului și apoi peste tot unde l-a purtat sorocul luptei pentru Unirea cea Mare.

În toți acei ani, toate energiile și virtuțile îi erau angajate în lupta pentru ființa satului, familia lui mai mare, strop viu din sufletul poporului român și încerc

¹⁵ Emanoil Gojdu (1802-1870) a fost jurist, om de afaceri și politician transilvănean de origine aromână, care a trăit la Budapesta. El a fost cel dintâi *magyar ügyvéd* de etnie română, care a „îndrăznit” să pledeze ungurește în fața instanțelor de la Budapesta. Din averea lăsată de el s-a constituit un fond de burse pentru studenții români. În octombrie 2005, Călin Popescu-Tăriceanu (prim ministru) și Mihai Răzvan Ungureanu (ministru de Externe) au semnat un acord cu guvernul de la Budapesta pentru înființarea a unei fundații publice româno-ungare „Gojdu”, renunțând practic la „moștenirea Gojdu”, evaluată la peste 1 miliard de dolari.

să mă apropiu de bucuria revederii „taichii” cu fiul întors, după grele încercări, pe pământul întregit al țării. Îmi vine a crede că le vedea, le știa, le simțea toate cele ce erau asupra feciorului său și în cugetul acestuia, izvorând din acel har, pe care „taica” îl avea. „Te-ai ținut bine, băiete! Nu-mi este rușine cu tine! Să te ții bine și de acum încolo, căci multe și grele mai ai de făcut...”, Iar noi, ne-am ținut de vatră, cum am putut, și acum una suntem în țara cea nouă. (...)

A continuat să-i poarte de grijă și să-i dea sfaturi feciorului său cel mare și după ce s-a însurat și a devenit medic, mai întâi în Ardealul de Nord, unde a cunoscut-o pe blânda lui soție, – mama mea –, apoi doctor al minerilor din Valea Jiului.

Pe nepoți i-a adorat fără să-i răsfete. Îi apropia de căldura și frumusețile satului, de obiceiurile din renumita vatră folclorică și meșteșugărească. Prima urcare și coborâre a turmelor la munte, cu el am trăit-o. Mă purta în spinare, mă învelea în cojoace, îmi ocrotea trupul cu „rechelul”¹⁶ de ploaie și de vânt.

Nu pot să mi-l amintesc decât mereu activ, un înțelept ascultat, pururi în mijlocul sătenilor, un patriarh nelipsit la sărbătorile și nesărbătorile obștei, la tot ce era fast și nefast comunității; la nunți, horiri, boteze, decese, nedei, hramuri; la clacă și la șezătoare; dar și la seceră, la semănat, la cules; la consfăturile gospodarilor satului, adesea mândros pe pricinile ce se iscau între ei, pe gâlcevi, pe reaua stare a lucrurilor. Cât dorea să nu mai aprindă feștila din lampa de petrol, ci să se bucure și ei de lumina electrică și de cale nenoroioasă, pietruită. Cu rechelul pe umeri, cu căciula purtată românește, în legenda vie a comunei.

Avea răgaz pentru toți membrii numeroasei sale familii și pentru toți obștenii pe care-i primea cu inima deschisă, mintea limpede, fire generoasă întotdeauna gata să sară în ajutor.

Amintirile mele se întorc mereu spre casa bătrânească devenită de mult neîncăpătoare. Focul ardea mereu în vatră, vestale deveniseră nepoții, nepoatele; mămăliga și laptele trebuiau să fie mereu proaspete, la îndemână; leagănul atârnat de grindă ocrotea un copil și mereu era cineva să-i vorbească, să-i cînte, să-l legene.

¹⁶ Rechel sau recăl (din săsește: Reckl, maghiară: rékli), haină de postav sau de pănură, făcută în casă, cf. DEX, <https://dexonline.ro/definitie/rec%C4%831>.

Își iubea nespusele satul și toate așezările din țara lui Ion Codru-Drăgușanul, Badea Cârțan, Gheorghe Lazăr. Uriașele pietre aduse din coclauri pe „tânjala” trasă de „drugănițe” stau mărturie în incinta mănăstirii Brâncoveanului¹⁷.

A întâmpinat cu mare bucurie, echipa de cercetători etnografi a profesorului Dimitrie Gusti. Dorea să fie util, să contribuie la monografia, studiul antropologic al satului, studiu de pionerat pentru acele vremuri precum și la înzestrarea Muzeului Satului din București, cu monumente reprezentative și cu obiecte autentice de interior din satul său.

Neuitate îmi rămân clipele când prins de somnul cel plin de vise, în șura plină cu fân, îi presimțeam intrarea, îi ghiceam privirea deopotrivă dârză și iubitoare. Iar la Șteghe în munte, văzându-mă cum mă jucam cu un bivolaș, numai că îl aud cum îi spune tatii: „Măi, Matei, feciorul tău nu s-a îndepărtat de noi. Nu i-e rușine de noi, îl văd chiar fericit. Numai să rămână mereu așa!”».

Sunt unul dintre cei care poate depune mărturie că Liviu Sofonea așa a rămas până la capătul zilelor sale! Casa din Drăguș a lui Dionisie Sofonea (în care acesta s-a născut și a trăit) există și astăzi și este locuită de strănepotul Viorel Jurcovan, nepotul lui Gheorghe Sofonea (fratele lui Matei) și fiu al Măriuței, căsătorită Jurcovan¹⁸. *Dise a Jicului* a avut cinci copii: *Matei* (cu Versavia n. Codrea), *Gheorghe* și *Rafila/Rafira* (cu Eva n. Sofonea), *Sofia* lui Gligore și *Maria/Măriuța* (cu Eva n. Fogoroș)¹⁹.

Tatăl lui Liviu Sofonea a fost Matei Sofonea (în unele acte *Mateiu*), născut în Drăguș, plasa Arpașul de Jos, județul Făgăraș (fost) la 12 iulie 1890²⁰, decedat la Petroșani în 20 aprilie 1967²¹, a fost întâiul născut al lui Dionisie și al primei soții a acestuia, Versavia (născută Codrea). După terminarea Liceului „Radu Negru” din Făgăraș, a studiat medicina la Budapesta, ca bursier al Fundației

¹⁷ «Piatra cea mare, care se află din ziua resfințirii Sfintei Mănăstiri în apropiere de intrarea bisericii, și lespede de lângă stăreția (veche) și arhondaric au fost aduse „din munte” (pe „o tânjea trasă de bivoli”) de credinciosul Dise Sofonea (a Jicului) prinos de recunoștință adus Proniei Divine care i-a ocrotit feciorul cel mare, Matei (student în medicină), încât acesta a scăpat viu și nevinovat din grelele încercări pe care le-a avut în anii Primului Război Mondial», cf. Liviu Alexandru Sofonea, *Traian Sofonea (1907-1995). Viața și opera unui intelectual eminent*, dactilogramă în posesia mea (H.S.) fără să știu exact când și unde a fost publicată, nota 70, p. 32.

¹⁸ Precizarea îi aparține lui Alexandru Damian, via WhatsApp, în 4 mai 2020.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Dată verificată pe *Permisul de conducere*, eliberat de Chestura Poliției Orașului Arad, la 17 septembrie 1929.

²¹ Certificat de deces Matei Sofonea, seria D3 nr. 3329929, eliberat de Sfatul Popular al Orașului Petroșeni, la 21 aprilie 1967.

„Emanoil Gojdu”, unde a fost activ în Societatea de Lectură a Studenților Români din Budapesta „Petru Maior”²², leagănul celor *mai nobile frământări culturale și naționale, născute din dorul tinerimii, care ținea mai mult la înălțarea neamului său decât la orice altceva*²³. Și în celelalte universități din Austria și Ungaria erau, de asemenea, societăți cu tradiție ale studenților români: „Iulia” la Cluj, „România Jună” la Viena și „Junimea” la Cernăuți, singurele locuri unde studenții eliberați de grija cursurilor și învățaturii în limbi străine puteau gusta farmecul glasului și obiceiurilor românești. Dintr-o relatare a rafinatului diplomat Vasile Stoica, mort în închisorile comuniste, și el student la Litere în Budapesta și președinte al Societății „Petru Maior” în anul 1912/1913, îl găsim pe Matei Sofonea în conducerea societății, cu funcție de econom²⁴ (administrator). În 1914, (probabil, după anul al III-lea sau al IV-lea) a fost înrolat în armata austro-ungară²⁵ și trimis întâi pe frontul din Italia, ca mai toți românii ardeleni (Liviu Sofonea îmi spunea că a participat la cumplitele bătălii de la Isonzo²⁶ și Doberdò del Lago), iar apoi pe frontul din Est, la Przemyśl/ Premissel, *Verdunul frontului de Răsărit*, a treia fortificație ca mărime din Europa, în Galiția, în sudul Poloniei. A dezertat la ruși și a fost internat la mănăstirea Tiumen²⁷, în Siberia de Vest, posibil lângă mănăstirea, în care a stat Rasputin, după spusele lui Liviu Sofonea^{28,29}. Constituirea unui

²² Societatea „Petru Maior” a studenților români care învățau la Budapesta a fost înființată în 1862 la îndemnul și sub îndrumarea lui Iosif Vulcan și și-a desfășurat activitatea până în 1918.

²³ Iuliu Maniu, *Către studențimea clujană*, în *MCMXIX-MCMXXIX Zece ani. Almanahul Societății Academice „Petru Maior”*, Tip. Cartea Românească S.A., Cluj, 1929, p. 2.

²⁴ Vasile Stoica, *O ședință a Societății „Petru Maior” în Darnița*, în *MCMXIX-MCMXXIX Zece ani. Almanahul Societății Academice „Petru Maior”*, Tip. Cartea Românească S.A., Cluj, 1929, pp. 75-76.

²⁵ Cf. *Procesul verbal Nr. 11/8 noiembrie 1947 al Regiunii a 3-a Militare Cluj* (eliberat pentru stabilirea pensiei) a fost înrolat în armata austro-ungară între 1 aprilie 1914 și 4 martie 1917, iar din 15 august 1914 a fost pe front.

²⁶ Aici lupta, de aceeași parte a baricadei și tânărul locotenent Erwin Rommel (1891-1944), legendarul mareșal de mai târziu, cunoscut ca *Vulpea deșertului*.

²⁷ Este cert faptul că la 22 aprilie 1915 se afla deja în Tiumen, după legitimația de lagăr aflată în arhiva familiei.

²⁸ Tiumen, în Siberia apuseană (la 2.500 km est de Moscova, dincolo de Urali): în marginele mănăstirii unde a slujit și controversatul, para-normalul călugăr Grigorie Rasputin (înzestrat cu puteri taumaturgice; posedat sexual, super-viril: *crazy Russian love machine* – probabil, o pastişă sofoniană după *Russia's greatest love machine/lover of the Russian Queen*, din cântecul omonim al formației vest-germane Boney M. – n. H.S.), cf. Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, p. 79.

detașament de voluntari transilvăneni la Darnița, lângă Kiev, pe malul Niprului, îl face să vină și să se înscrie în *Corpul Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni*, format din aproape 2.000 de luptători, în primăvara anului 1917³⁰, sub conducerea locotenentului dr. Victor Deleu³¹: „*Noi, ofițerii, gradații și soldații români de neam, jurăm pe onoare și conștiință că voim să luptăm în armata română pentru dezrobirea ținuturilor noastre românești de sub dominația Austro-Ungariei și pentru alipirea lor la România*”, se spunea în memoriul adoptat de voluntari și semnat, în numele tuturor, de 250 ofițeri și 250 subofițeri și soldați³².

Acest corp vine apoi la Iași și se alătură Armatei Române, în 8 iunie 1917, pe platoul de la Șorogari, *Moara de Vânt*, depunând jurământul în fața Regelui Ferdinand^{33,34}. La Darnița avusese loc și o (re)întâlnire emoționantă cu colegii de studenție de la Budapesta, din comitetul Societății „Petru Maior”, în frunte cu prezidentul Vasile Stoica^{35,36}: „*Pe la sfârșitul lui April 1917 plecarăm din Iași spre Petrograd. Cum drumul nostru ducea prin Kiev, iar în Darnița lângă Kiev se găseau concentrați câteva sute de ofițeri transilvăneni, foști prizonieri, cari așteptau să plece spre Iași ca voluntari în Armata Română, hotărâram să ne oprim două zile în acest oraș să-i vedem.*”

²⁹ Pe o fotografie cu bucătăria lagărului din Tiumen, Matei a făcut următoarea însemnare: „*Bucătăria din lagărul de prizonieri de războiu de la Tiumen Siberia unde am trăit și eu peste 2 ani, timp lung de pribegie*”.

³⁰ Matei Sofonea a semnat declarația de înscriere ca voluntar în 26 martie 1917, cf. documentului rusec...

³¹ Joe Gherman, tatăl lui Mircea Gherman și ginere al lui Iacob Mureșanu (compozitorul), și el voluntar la Darnița, a lăsat memorii în manuscris, aflate la Casa Mureșenilor, care se referă și la acest episod.

³² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Corpul_Voluntarilor_Ardeleni.

³³ <http://curierul-iasi.ro/100-de-ani-sosirea-voluntarilor-ardeleni-21609>.

³⁴ Discursul ținut cu ocazia depunerii jurământului de tânărul avocat Deleu este remarcabil: „*Munții Carpați sunt prea mici față de înălțimea inimilor care bat în piepturile voluntarilor și oștirii românești (...). Eram datori să venim noi la voi, azi, când voi trăiți zile atât de grele. Noi am pornit din țară străină, dar am pornit cu un singur gând: să mergem acasă. De aceea, drumul nostru nu era decât unul singur, înainte. Și mergând înainte vom birui! Vom birui pentru că nu sunt așa de înalți Carpații cât ne sunt inimile de înălțate!*” (<http://www.graiul.ro/2017/11/22/la-iasi-pe-urmele-intregitorilor-de-tara/>).

³⁵ Vezi supra nota 25.

³⁶ Vasile Stoica era membru al delegației române trimise – din ordinul Marelui Cartier General – de Regatul României în Statele Unite, în aprilie 1917. Aceasta, aflată în tranzit în Ucraina, a preluat de la Darnița *Memoriul* citat mai sus, pentru a-l duce în SUA. Delegația îl avea în frunte pe părintele Vasile Lucaciu, *leul din Sisești*, și din ea făcea parte și părintele Ion Moța, din Orăștie.

În tabăra dela Darnița cu prilejul acelei întâlniri a fost un entuziasm și o înduioșare pentru care nu se găsesc cuvinte: eram întâiele rândunici cari anunțau nerăbdătorilor noștri voluntari sosirea primăverii.

În jurul meu se strânseseră o mulțime din vechii colegi dela Budapesta. Iată pe Emil Țeposu, secretarul societății „Petru Maior”; iată pe Niculescu, casierul; iată pe Sofonea, economul; iată pe Stănilă, iată întreg comitetul de conducere din anul prezidenției mele. Iată de pretutindeni membrii societății! Parcă ne pregătiam să ținem o ședință!

- Servus, președinte! Bine ai venit!

Într'un moment de liniște Matei Sofonea iese înainte și îmi zice răsând din tot sufletul:

- Mă, președinte, comitetul e în număr, conform regulamentului. Te rugăm să deschizi ședința.

Și am deschis-o...

A fost o ședință de prietenie caldă, de entuziasm hotărât, de povești, de planuri, de spovedanii, dar mai presus de toate de intensă și neînfrântă conștiință românească căci în sufletele noastre, acolo în Darnița Kievului, pe malul noroios al Niprului, nu era numai convingerea biruinții, ci era totodată și hotărârea supremei noastre jertfe.

A fost ultima, dar cea mai înălțătoare ședință a comitetului din 1912-13.”³⁷

Participă în continuare la război în armata română, ca ofițer sanitar, în România mutilată, în lazarete, în timpul epidemiei de tifos: la Iași, la Podul Iloaei și apoi la campania din Budapesta. Liviu Sofonea rememorează unele dintre discuțiile fugitive avute cu profesorul universitar Radu-Emil Mărdărescu pe această temă³⁸: „După ce am aflat din ce neam este „cadrul didactic superior” Radu-Emil Mărdărăscu, eu, asistentul nou transferat la Brașov, de la Institutul de Mine din Petroșani, fascinat și de motorul marca Mărdărăscu, care era lângă sala în care țineam seminarii și, uneori, cursuri, într-un moment în care l-am întâlnit singur pe culoarele Institutului Politehnic, i-am spus:

³⁷ Câteva zile după o discuție cu Liviu Sofonea privind formarea Corpului Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni, am găsit această relatare în volumul omagial de zece ani de la înființarea Universității Daciei Superioare din Cluj, din care am făcut o copie-extras. Când i-am oferit-o, la o întâlnire următoare, a plâns. I-am spus atunci ca a fost ceva magic în această întâmplare. Mi-a răspuns: – *Băiete, magia a început demult, în casa voastră din Noua!*

³⁸ Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, pp. 78-79.

- Domnule profesor, tata a făcut parte din unitățile militare comandate de generalul Gheorghe D. Mărdărăscu, care, în 1919, au eliberat Budapesta de comuniști.

S-a emoționat; m-a privit cu multă simpatie; simțeam că dorea să converseze cu mine pe această temă, pe atunci „interzisă” (cenzurată de autorități; adesea auto-cenzurată de unele conștiințe terorizate, panicate). I-am mărturisit câteva avataruri și împliniri ale familiei mele: i-am comunicat că tatăl meu – cândva tânăr voluntar în Armata Română (fost student medicinist la Budapesta, apoi mobilizat cătană, combatant pe mai multe fronturi pentru cauze străine, prizonier la ruși – trăitor sensibil, activ, petulant (temerar, exuberant...) în lagăre al amărăciunilor, întrăinării și a mizeriei fostului imperiu Samyj bolșoj v Mire, devorat de bolșevism și de sechelele regimului țarist; i-am povestit cum s-a repatriat, aderând, cu elan, la grupul de voluntari români ardeleni și bănățeni, cum s-a încadrat în Armata Română și a luptat pe frontul moldovenesc până la sfârșitul Marelui Război.

- Desigur, Darnița, pe malul nordic al Niprului! Avem prieteni mai vârstnici ai familiei, care s-au regrupat acolo, atunci... Cred că bravul dumitale tată a fost ofițer-felcer sub comanda generalului Mărdărescu și că în această calitate a participat la campania de eliberare a Budapestei de aberanta dictatură a regimului Béla Kuhn³⁹!

(...) În alte dăți, discret, am discutat cu el despre Revoluția sovietică ungurească: regimul disperării, dictatura guvernului Béla Kuhn, pionul Moscovei/ Kremlinului/, despre „ceata”/ echipa lui/ care a stat la putere 133 zile/teroarea roșie/, despre urmări, despre Trianon-ită ș.a”

³⁹ Béla Kun (1886-1938), născut Béla Kohn în Lelei, lângă Cehu Silvaniei, în Sălaj, evreu-maghiar, agitator bolșevic și ministru de Externe, care a fost *de facto* dictatorul Republicii Sovietice Maghiare (*de jure* era președintele Sándor Garbai) și făptuitorul *Terorii Roșii* din 1919, în Ungaria. Kun a menținut contactul direct cu Lenin prin radio-telegraf, astfel că Lenin a fost cel care a dat comenzi directe și sfaturi lui Béla Kun în orice acțiune. După prăbușirea regimului bolșevic, Kun a fugit în Uniunea Sovietică, unde a lucrat ca funcționar la Comintern. A organizat și a participat activ la *Teroarea Roșie* în Crimeea (1920-1921), apoi a participat la *Acțiunea din martie* (1921), o răscoală comunistă eșuată în Germania. În timpul Marii Epurări de la sfârșitul anilor '30, Kun a fost arestat și executat. Tatăl lui, Moric sau Moritz Kohn s-a dezis în repetate rânduri de acțiunile sale iresponsabile (nota H.S.).

Este liberat (demobilizat) prima dată din Regimentul 7 Vânători, la 11 martie 1919, ca medic cu gradul de locotenent în rezervă⁴⁰, pentru a-și continua studiile la Facultatea de Medicină din Iași, iar apoi este reînrolat pentru campania din Ungaria⁴¹. După ultima demobilizare⁴², va rămâne în evidențele militare ale Companiei 6 Sanitare, participând la unele concentrări, iar în 10 Mai 1932 va fi avansat căpitan; pentru merite pe front și apoi în viața civilă, va primi: *Medalia Ferdinand I*⁴³, *Crucea Meritul Sanitar*, cl. I⁴⁴, *Ordinul Coroana României în grad de ofițer*⁴⁵, *Insigna Pregătirii Paramilitare*, cl. a II-a⁴⁶ și *Insigna Apărării Pasive*⁴⁷. În 15 februarie 1946 este „pus în retragere din oficiu pentru limită de vârstă”⁴⁸. În 1920, tânărul liberat după terminarea serviciului militar pe front și apoi în spitale pentru răniții și mutilații de război, reia studiile de medicină la Cluj, la nou înființata Universitate a Daciei Superioare, unde îi are printre profesori și pe dr. Victor Babeș⁴⁹, dr. Iuliu Hațieganu⁵⁰, dr. Ioan Goia⁵¹ (unchiul de tată al

⁴⁰ *Ordin de demobilizare No. 1885 din 28 februarie 1919*, dat în Sibiu de Comndamentul Trupelor din Transilvania.

⁴¹ *Campania din Ungaria* sau *Războiul Româno-Maghiar* a avut loc între Prima Republică Maghiară (Republica Sovietică Maghiară din martie 1919, condusă de Béla Kun) și Regatul României. Ostilitățile au început la 13 noiembrie 1918 și s-au încheiat pe 3 august 1919. Armata Română a ocupat însă Budapesta și estul a Ungariei de atunci până în 28 martie 1920.

⁴² *Ordin de demobilizare No. 5935 din 29 decembrie 1919*, este liberat cu data de 1 ianuarie 1920 din Regimentul 4 Vânători, tot ca medic locotenent de rezervă.

⁴³ Brevet 70003/4 decembrie 1931.

⁴⁴ Brevet 3203/29 decembrie 1928,

⁴⁵ Brevet 50676/14 august 1929.

⁴⁶ În 21 mai 1938.

⁴⁷ În 1940.

⁴⁸ Decizia No. 588 din 15. II. 1946, publicată în Monitorul Oficial No. 43 din 20. II. 1946, cf. *Carnetul nr. 54 al Ofițerului de Rezervă, Numele: Sofonea dr., Prenumele: Mateiu, Gradul: Medic Căpt. rez., VI. Situația militară.*

⁴⁹ Dr. Victor Babeș (1854-1926), personalitate științifică covârșitoare pentru școala românească de medicină, savant mondial. Înainte de stabilirea sa la București (1887) se afirmase cu strălucire la Paris. În 1885, publicase, împreună cu A.V. Cornil, primul tratat sistematic de microbiologie din lume „*Les Bactéries*”, distins cu „Premiul Montyon”. Babeș a descoperit și a descris peste 50 de germeni, a perfecționat tratamentul descoperit de Pasteur al turbării, a descoperit incluziile rabice caracteristice, cunoscute sub numele de „Corpusculii Babeș-Negrini” (1912 în lucrarea sa „*Traité de la rage*”, distinsă cu „Premiul Briand”). Se situează printre primii cercetători care au studiat „*fenomenul variabilității microbiene*”, a adus contribuții la studiul diferitelor boli: difteria, tuberculoza, pelagra, lepra etc. Este recunoscut ca promotor al seroterapiei și antibioterapiei.

⁵⁰ Dr. Iuliu Hațieganu (1885-1959), clinician și internist de mare anvergură, ctitorul școlii medicale moderne de la Cluj, după Primul Război Mondial, recunoscut pentru cercetările făcute în domeniul tuberculozei și pentru fondarea pediatriei sociale. A fost și un excepțional

viitorului prieten drag al lui Liviu Sofonea, prof. univ. dr. ing. Ioan Goia!), dr. Iacob Iacobovici⁵², dr. Iuliu Moldovan⁵³ și dr. Constantin Levaditi⁵⁴. Colegul său de la Budapesta și din comitetul Societății „*Petru Maior*”, dr. Emil Țeposu, va deveni profesor al Facultății de Medicină din Cluj, la specialitatea urologie și director al clinicii de profil, dar și deputat în perioada interbelică (iar în decembrie 1948 se va sinucide cu morfină, când va fi înlăturat/ epurat alături de Alexandru Pop și Iuliu Hațieganu – în același mod samavolnic ca înlăturarea lui Lucian Blaga sau a lui Nicolae Mărgineanu; decât să facă jocul comuniștilor, a preferat să moară!).

După terminarea facultății cu specialitatea medic bacteriolog, cu Diploma nr. 342, publicată în Monitorul Oficial 561/21 iulie 1922, dr. Matei Sofonea ajunge medic la Seini, în Maramureș. În 30 noiembrie 1922 se căsătorește cu Viorica Indrean la Ardihat (astăzi Ariniș, sat între Sălsig și Băsești, foarte apropiat de Asuaju de Sus)⁵⁵, iar apoi, la 14 iunie 1924, la Seini, se naște primul fiu, Victor, viitor medic internist, cu studii la Cluj. Matei ajunge medic în Valea Jiului, unde a fost bacteriolog și igienist, apoi medic șef⁵⁶ și a condus o perioadă îndelungată

diagnostician. A format la Cluj o valoroasă școală de medicină internă; Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj îi poartă astăzi numele. A fost membru al Academiei Române.

⁵¹ Dr. Ioan Goia (1893-1982), semiolog de talie internațională. A obținut rezultate importante în etiopatogenia bolilor reumatismale și limfogranulatoza malignă. A fost unul dintre corifeii școlii medicale clujene, alături de Iuliu Hațieganu, Victor Papilian, Titu Vasiliu ș.a.

⁵² Dr. Iacob Iacobovici (1879-1959), primul șef de clinică român, al Clinicii Chirurgicale din Cluj, după Primul Război Mondial. A introdus delicata operație de rezecție concomitentă a coastei dintâi și a nervului frenic, cunoscută sub numele de „operația Iacobovici”. A fost director al Spitalului Militar în Primul Război Mondial, care a staționat mult timp la Bacău.

⁵³ Dr. Iuliu Moldovan (1882-1966) medic militar, numit de Consiliul Dirigent secretar cu problemele sănătății publice. A fondat și condus Școala de igienă de la Cluj și a întemeiat, tot la Cluj, cel dintâi centru pentru profilaxia și tratamentul cancerului din România, în anul 1919.

⁵⁴ Dr. Constantin Levaditi (1874-1953), unul dintre fondatorii, pe plan mondial, a virusologiei. Face studii medicale în România, îl găsim la Cluj, după 1919, ca să ajute școala românească de medicină din Transilvania, apoi devine fondatorul școlii franceze de virusologie. În domeniile microbiologiei prezintă numeroase și importante studii, spre exemplu „cultivarea și punerea în evidență a spirochetelor în țesuturi”, este unul dintre inițiatorii „bismuto-terapiei sifilisului”. Autoritate europeană în studiul poliomielitei, reușind să cultive virusul respectiv și pe alte țesuturi decât cele nervoase. Pionier al cultivării virusurilor în celule in vitro, astfel devine precursor al preparării salvatorului „vaccin antipoliomielitic”.

⁵⁵ În plasa Cehu Silvaniei, fostul județ Sălaj, unde își avea proprietățile și castelele familia baronilor Bornemisza. Din Ardihat era și viitorul episcop greco-catolic Ioan Dragomir (1905-1985)

⁵⁶ La 11 septembrie 1932, are loc la Petroșani Congresul anual al asociației învățătorilor din jud. Hunedoara, iar revista *Plaiuri hunedorene* prezintă cu acest prilej lista personalităților

Casa de Asigurări Sociale. Pentru o perioadă, dr. Matei Sofonea a fost șef al Sanatoriului TBC – Osteoarticular din Bușteni (astăzi Spitalul Ortopedie-Traumatologie Azuga), locuind într-o vilă în curtea spitalului (aproape de fiecare dată când am călătorit cu Liviu Sofonea cu automobilul spre București, la intrarea în Bușteni dinspre Azuga, pe stânga, lângă calea ferată, mi-a arătat sanatoriul și clădirea care era locuința medicului, în care a locuit familia sa).

Familia a avut și două fete, una moartă la naștere, iar cealaltă, Zoița, pe la vârsta de 1 an, fiind înmormântată la Petroșani, unde vor fi înhumați ulterior și părinții. La Petroșeni ((în maghiară *Petrozsény*, în germană *Petroschen*), cum se numea pe vremea aceea, se naște, în 17 aprilie 1932, al doilea fiu, Liviu Gheorghe Alexandru, *Puiu* sau *Puiule* pentru familie. „M-am născut într-o vreme tulbură, 1932, sfârșit de criză mondială, venirea lui Hitler la putere, dar încă în România Mare”⁵⁷. Membru al Partidului Național Țărănesc, om moderat, cu mare deschidere spre social-democrație, după alegerile din 1946 doctorul Sofonea este arestat pentru o scurtă perioadă, dar apoi este eliberat. În anii de după instaurarea comunismului, dr. Matei Sofonea, *părintele minerilor*, cum era considerat, este marginalizat de regim, supravegheat permanent și chiar terorizat în noul mediu muncitoresc, cu rudimente staliniste. Așa pățiseră ceva mai devreme și foștii colegi de la Budapesta și Cluj, ajunși profesori la medicina clujană: Emil Țeposu și Alexandru Pop sau, în aceeași perioadă, prezidentul Vasile Stoica, căzușul strălucit al României pe mapamond pentru trei decenii, mort într-o celulă de la Jilava. Practic având domiciliu forțat, în ultimii ani ai vieții a fost trecut la „munca de jos”, pe post de medic de laborator, de unde s-a pensionat. Pentru ca umiliința să fie deplină, familia a fost mutată cu forța într-o casă strâmtă din marginea cartierului muncitoresc, strada Crângului nr. 3, după pensionarea doctorului. Starea sa s-a degradat tot mai mult, fiind bolnav de Parkinson sever, depresiv și anxios, pentru a muri în mizerie, în 20 aprilie 1967, la Petroșani. Aceasta a fost răsplata primită de cel, care luptase pe mai multe fronturi, trecuse prin prizonierate, operase, oblojise răni și a combătuse molimele, învățase cu sârguință

prezente la eveniment: „Toma Făurescu, președinte de Tribunal, șeful judecătoriei, dr. Emil Boeriu, avocat, dr. Enea Giurchescu, directorul liceului, Ioan Niciu, primarul orașului, dr. Matei Sofonea, *medic primar al orașului* (subl. H.S.), dr. Orjehovszki cu d-na, medic de circumscripție, părintele protopop Ioan Duma, prof. Gheorghe Ghiță, prof. Ion Mărgineanu etc.”, cf. <http://www.zvj.ro/articole-15278->

[In+urm+++cu+80+de+ani++in+1932+++S+a+intamplat+la+Cazinoul+Muncitoresc.html](http://www.zvj.ro/articole-15278-).

⁵⁷ Liviu Sofonea – „carte vie”, în proiectul „Human Library: the rest is history”, Brașov, 2014, înregistrarea pe https://www.youtube.com/watch?v=XZ_K-S5Qmpo.

spre a-și lua diploma de doctor-medic și își angajase toate energiile sale în misiunea de cetățean/ intelectual de obârșie țărănească pentru România!

Linia maternă: familiile Centea și Indrean

Mama lui Liviu Sofonea a fost Viorica Indrean⁵⁸, născută la 4 august 1904, fiica preotului greco-catolic Vasile Indrean (1873-1946) din satul Asuaju de Sus, plasa Cehu Silvaniei, județul Sălaj (interbelic), lângă *Țara Chioarului*, în sudul *Maramureșului voievodal* sau *istoric*. Bunica lui Liviu era Lucreția Indrean (1880-1952), născută Centea, fiica preotului greco-catolic din Sălsig și memorandistului Andrei Centea (1851-1927), născut la Căpâlna pe Someș (fostul județ Someș, azi Cluj)⁵⁹, și a Corneliei, născută Dragoș (fiică a protopopului greco-catolic Avram Dragoș, din Chișfalău, mai târziu Mircești, azi parte a municipiului Alba Iulia, 1862-1938)⁶⁰, orfană de timpuriu. Pe părintele Andrei Centea, pe lângă Codru-Drăgușanu, Liviu Sofonea îl invoca frecvent drept înaintaș; spunea că între înaintașii și rudele sale se numără mulți preoți greco-catolici și de aceea am ținut să punctez acest aspect, de câte ori a fost cazul (sau am știut). Acesta a făcut studii de teologie greco-catolică la Gherla și Cluj și a fost activ pe tărâm literar⁶¹ și june prim al unei trupe de teatru românesc din Cluj, în vremea studenției⁶², inclusiv sub direcția lui Matei Millo, director al Teatrului Național din București, în turneu la

⁵⁸ În Certificatul de căsătorie (Matei și Viorica Sofonea), seria Ch nr. 0056577, eliberat de Sfatul Popular al Comunei Arini, la 3 martie 1961 apare ca *Viorica-Elena*, iar în Certificatul de deces Viorica Sofonea, eliberat de Comitetul Popular al Municipiului Sibiu, seria D7 nr. 269529, eliberat în 12 februarie 1985, apare ca *Ileana-Viorica*.

⁵⁹ Cei interesați de leagănul Centeștilor pot consulta și: Ion Văleanu, *Satul din pădure. Monografia satului Căpâlna pe Someș*, ediție îngrijită de prof. univ. dr. ing. Ovidiu Centea, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2009.

⁶⁰ Andrei Centea și Cornelia Dragoș s-au căsătorit în biserica greco-catolică din Bobota, unde avea să slujească, din 1909, protopopul greco-catolic Valentin Coposu (1886-1941), tatăl lui Corneliu Coposu (1914-1995).

⁶¹ *Societatea litteraria-baserică „Alexi-Sincaiana” din Gherla, Allu treile Raportu generale*, în *Federatiunea. Diurnalu politicu, literariu, comercialu și economicu*, Anulu allu sieptele, Nr. 44-45 (937-38), 22 Jun.-4 Jul. 1875, Buda-Pesta, pp. 138-139. La această societate studentul teolog Andrei Centea era „notar coresp.” Încă din 1869, această societate literară făcuse și o secțiune teatrală, vezi infra nota 46. *Federatiunea* a fost un ziar românesc care a apărut la Pesta, între 1868 și 1876, sub redacția lui Alexandru Roman și Ioan Poruțiu.

⁶² Vasiliu Podoabă, *Prima societate teatrală română ambulantă în Transilvania*, în *Familia*, Anul XLII, No. 38, Oradea-mare, 19 novembre v. (2 decembre n.) 1906, pp. 445-449, inclusiv fotografie de grup în care apare A. Centea. *Familia* a fost o revistă cultural-literară, apărută la Pesta și Oradea, între 1865 și 1900, sub redacția lui Iosif Vulcan.

Cluj⁶³. Nu am găsit referințe exacte despre implicarea sa directă în activitatea politică, nici măcar în monumentală lucrare a lui Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau Luptele politice Naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, dar trebuie să fi fost, ca toți preoții greco-catolici, activist local și purtător de mesaj memorandist. Surpriza a venit consultând unele dintre documentele de familie și memoriile citate, unde am găsi o relatare a Vioricăi Indrean și am văzut chiar fotografia delegației memorandiste la Viena, la *drăguțul de Împărat*, unde apare pr. Andrei Centea. Spre aducere aminte, suplica cerea Împăratului Franz-Josef să-și țină cuvântul dat populației românești, majoritare în Transilvania, de a acorda drepturi politice, sociale și economice, egale cu ale celorlalte naționalități.

„*Verișoara mea, Viorica Sofonea, aflându-mă într-o vară la Sibiu, în oșpeție la dânsa, mi-a arătat pe ascuns – era pe vremea când asemenea lucruri nu se țineau la vedere, nu știai niciodată ce și se poate întâmpla – o carte închinată evenimentelor din preajma aceluia an 1892, iar în carte era o fotografie a grupului de memorandiști, făcută la Viena. Așa cum se obișnuia, în fotografie, la mijloc, în centru, așezați pe niște scaune sau în niște fotolii, apăreau „fruntașii”, „conducătorii”: dr. Ioan Rațiu, Gheorghe Pop de Băsești, preotul Vasile Lucaciu, Septimiu Albini, Rubin Pațiu și ceilalți. Membrii de rând ai delegației stăteau unii în picioare, în spate, alții așezați pe jos, în față. Fotografia era făcută într-o sală mare, asta rezulta din faptul că în fundalul încăperii se vedeau niște tablouri mari, atârinate pe perete. Era o mare de capete, nu le-am numărat, cred că erau peste o sută. Unul dintre aceste capete, dintre cei care erau în picioare, era însemnat discret cu o cruciuliță, și Viorica mi-a spus, cu multă mândrie: „Acela este bunicul nostru Andrei!”*”⁶⁴

Un alt militant memorandist, probabil rudă cu străbunicul matern a fost Ilie (Elie) Centea, preot în Cășeu, Dej, între 1891 și 1901⁶⁵. Toată viața, Liviu Sofonea a ținut aproape de familia Centea, mai ales de Puiu, cel ajuns în București. Preotul A. Centea a avut șase copii: Lucreția (n. 4 ianuarie 1880), Corneliu (n. 25 noiembrie 1881), gemenele Elena și Maria – *Marioara* (n. 24 aprilie 1885,

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Ovidiu Centea, *Ocolul României în optzeci de ani (Amintirile unui uituc)*, București, 2016, p. 13, nepublicată (forma definitivă a volumului apărut anterior cu titlul *Amintirile unui uituc*, Editura Semne, București, 2009, ISBN 978-973-611-913-2, 381 p.), consultată în format pdf prin amabilitatea lui Șerban Centea din Canada.

⁶⁵ Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau Luptele politice Naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1902-1915, 8 vol, pp. ...

Marioara decedată în 19 noiembrie 1888)⁶⁶, Teofil-Ștefan (n. 30 mai 1888) și Ioan-Vasilin (n. 28 august 1892)⁶⁷. Din generația mai vârstnică, Liviu îi evoca cu mare dragoste mai ales pe unchii săi, frații buncii sale Lucreția: Dr. Corneliu (Cornel) Centea (1881-1968), doctor în drept⁶⁸, avocat, președinte al Tribunalului Sălaj (1935-1938), primar al Zalăului (1937-1939), prim-președinte al Tribunalului Bihor, apoi consilier la Curtea de Apel Cluj (1938-1940), căsătorit cu Eugenia Pop, fiica preotului greco-catolic Ioan Pop din Domnin, și pe *Filu* – Teofil Centea (1888-1966), ofițer de carieră la intendență, pensionat cu gradul de colonel (1945), căsătorit tot cu o fată de preot greco-catolic, Maria (1896-1991), fiica preotului Alexandru Fărcaș din Tămaia, comuna Fărcașa. O amintire specială se lega de cumnata acestora doi, Nadia (Nadejda, inițial), soția chipeșului *Ionică* sau *Jean* – Ioan Centea (1892-1975). *Ionică* a luptat în Primul Război Mondial în armata austro-ungară împotriva rușilor, cu gradul de locotenent, dar a căzut prizonier, iar apoi a avut șansa să fie eliberat din lagăr pentru a lupta împotriva bolșevicilor, în armata „rușilor albi”. După înfrângerea acestei armate s-a reîntors în România, aducând-o cu sine pe rusoaica Nadejda Pisareva (1895-1972), fata unui protopop de la Irkutsk (Иркутск, în limba rusă), unul dintre cele mai mari orașe ale Siberiei, aflat pe traseul căii ferate Transsiberiene, pe care a luat-o de soție. De aceasta, „o balerină blondă de o frumusețe răpitoare”, copilul și adolescentul Liviu a fost foarte apropiat. Interesantă este legenda: „Într-o seară la Sălsig, când toată familia era la masă, apare pe ușă, nimeni altul decât *Ionică*. după îmbrățișările de rigoare, le spune că n-a venit singur. Imediat mama *Cornelia* îi spune: „Adu-ți camaradul în casă”. „Nu e un camarad, e soția mea, dar nu știe românește” răspunde *Ionică*. „N-are importanță, o să învețe”. Apare o blondă frumoasă, (nici nu se putea altfel), sfioasă, caldă și timidă. E primită cu multa dragoste. S-au stabilit la Cluj. Când plecau în oraș celelalte două nurori, soacra lor le spunea: „Luați-o și pe *Nadia* cu voi, gândiți-vă că fiecare din voi are o familie a ei, dar ea

⁶⁶ Poate datorită morții sale timpurii, arborele genealogic și memoriile de familie nici nu o mai menționează.

⁶⁷ *Adnotări familiale scrise de Andrei Centea pe Orologiulu celu Mare, care cuprinde urmarea orelor și câte sântu de lipsă spre împlinirea laudelor de tote dilele, edițiunea a 2-a coresă și îndereptată*, Blasiu, în Tipografia seminarului metropolitan, 1869, volum aflat în posesia lui Șerban Centea din Canada, consultat în copie, prin amabilitatea acestuia. Cartea a fost în posesia Sofoneștilor pentru mulți ani, dar Viorica Sofonea a dăruit-o tatălui lui Șerban, la Sibiu, iar acum este în Canada.

⁶⁸ O notiță din *Revașul*, An IV, Nr. 41-42, 27 Octommvrie n. 1906, p. 165, arată că Universitatea din Cluj l-a promovat *doctor în „drepturi”* pe Corneliu Centea, în 13 octombrie 1906.

e singură într-o țară străină pentru ea. Când au plecat din Irkutsk, tatăl ei, bănuind ce-i aștepta, le-a zis să plece unde văd cu ochii, acolo să nu rămână. Drumul spre țară a fost foarte lung, prin Japonia, trecând dintr-un vapor în altul, poate chiar clandestin. Tante Nadia nu și-a mai văzut familia niciodată și n-a aflat nimic de soarta lor. A încercat și Sanda – fiica lor – mergând în excursie la Moscova, să afle prin cunoscuții lor câte ceva, dar încercările n-au dat rezultat”⁶⁹.

O altă formă a legendei, relatată de Ovidiu Centea, cel care îl aprecia pe Ionică drept „acest Münchhausen al familiei Centea”, probabil chiar el punând în circulație unele versiuni: „Unchiu’ Ionică era un bărbat chipeș și nu știu câte victime a făcut el în rândurile bolșevicilor și nici în cele ale părții feminine a poporului rus, probabil destul de multe, mai ales din rândul celor din urmă. Fapt este că, ajungând cu regimentul său în Irkuțk, a cunoscut pe fata protopopului din localitate și, conform legendei care mi-a ajuns la ureche, s-au îndrăgostit el de ea și ea de el, el a cerut-o de soție, protopopul Pisarev nu a acceptat, și atunci, într-o noapte, sub geamul locuinței protopopului s-a oprit o troică, din ea a coborât unchiu’ Ionică, iar pe fereastră, ținându-se de niște cearșafuri înnodate între ele, a coborât Nadejda Pisareva. Apoi cei doi s-au urcat în troică, caii au primit bicele cuvenite și, din haltă în haltă, au ajuns la Vladivostok. Cred că, cu această ocazie, unchiu’ Ionică a și dezertat din armată. Mă gândesc că dezertarea unchiului Ionică din armata albă a contribuit, și ea, într-o oarecare măsură, la înfrângerea armatelor țariste și la preluarea puterii în Rusia de către bolșevici. Ce urmări neașteptate are și iubirea! La Vladivostok au stat ei cât au stat apoi, la un moment dat, s-au îmbarcat pe un vapor care i-a dus până în Japonia, iar de acolo, tot pe mare, au pornit spre România.”⁷⁰.

În fine, iată și versiunea proprie a lui Jean Centea, așa cum și-o amintește Șerban Centea: «Întoarcerea unchiului Jean a fost o întâmplare familială care a intrat în legendă. O pot relata, pentru ca am fost martorul unei „repovestiri” făcută chiar de împricinat. Era în iulie 1969, cu ocazia unei călătorii la Sâlsig făcută de familia noastră, în care ne-a însoțit și unchiul Jean, frate cu bunicul meu și cu bunica lui Puiu Sofonea. Unchiul Jean fusese convocat pe front, în armata austro-ungară (ca toți tinerii ardeleni de dinaintea unirii din 1918) fiind staționat în Italia și apoi în Transilvania. Neputând suporta – ca și atâția eroi ai lui Rebreanu din „Pădurea Spânzuraților” – să lupte împotriva crezului său național, unchiul Jean a dezertat și a pribegit către Rusia, frontul fiind închis către alte

⁶⁹ Necesită citare. Provine din V. Centea, *Amintiri...*

⁷⁰ O. Centea, *op. cit.*, pp. 24-25.

direcții. Dar acolo l-a prins revoluția bolșevică și și-a continuat pribegia către Siberia, fiind fugărit din urmă de armatele roșii ale comuniștilor. A ajuns în Irkutsk – pe atunci mic oraș siberian la malul Lacului Baikal – unde a cunoscut familia unui preot ortodox și a îndrăgit-o pe fiica acestuia, Nadejda. Preotul – în contextul apropierei iminente a armatelor roșii – l-a rugat să îi scape fiica, să continue cu ea pribegia către Răsăritul Extrem. Și așa au ajuns în capătul Siberiei, la Vladivostok, unde s-au urcat pe un vas japonez. Și uite așa, din vapor în vapor, făcând munci manuale ca să-și poată câștiga existența, tânărul cuplu format din unchiul Jean (diplomat în drept) și Tanti Nadia a făcut aproape înconjurul lumii. Au poposit în China anilor 1919-1920, în Vietnam (colonia franceză „Indochine”), în India (încă colonie imperială engleză, unde a fost impresionat de curățenia, ordinea și disciplina impusa de ocupant), apoi în porturile arabe ale golfului, înconjurând Africa pe la Cape Town (loc stăpânit de englezi după Războiul Burilor, dar încă dominat de olandezi), ajungând în final înapoi prin Mediterana și Bosfor la Constanța. Această aventură legendară, care ar merita un povestitor mai bun (cu siguranță verișoara mea Marina din Cluj are mai multe amănunte) a marcat imaginarul familiei și, poate, a marcat și spiritul deschis și neconformist al profesorului Sofonea⁷¹.”

Ionică și Nadia au avut o fiică, Alexandrina – *Sanda*, medic fiziolog în Cluj (1921-1985), căsătorită Gherman. Elena – *Elenuța* Centea (1885-1970) s-a căsătorit cu preotul greco-catolic Vasile Merlaș (1895-1974), care i-a urmat socrului său ca paroh la Sălsig, dar nu au avut copii. Viorica Sofonea a avut și un frate, mai mare cu doi ani, sfielnicul și delicatul *Cornelaș* – Corneliu Indreanu (1902-1972), la care toți ai familiei au ținut foarte mult și a cărui viață a fost strâns legată de familia surorii sale, mai cu seamă după ce s-a pensionat (Cornelaș a fost multă vreme funcționar la Prefectura Sălaj și la Primăria Zalău); despre el, Liviu Sofonea spunea că a fost *animatorul familiei*. Viorica Sofonea a decedat în 11 februarie 1985⁷² la spitalul din Sibiu, după o suferință de câteva săptămâni, și a fost înmormântată la Petroșani, alături de soțul și fiica sa. Cornel Centea s-a căsătorit cu Eugenia născută Pop, tot fiică de preot greco-catolic (1895-1977) și împreună au avut 2 copii: Stela (1925-2010) și Ovidiu – *Puiu* (1929-2017). Teofil Centea s-a stabilit în Brașov după pensionare, având 3 băieți: Zeno, Andrei Liviu Nicolae și Radu, toți unchi ai lui Liviu (dar cu vârste apropiate de acesta).

⁷¹ Relatare a lui Șerban Centea din Montreal, Canada, vărul lui Liviu Sofonea, prin mail din data de 5 iunie 2020.

⁷² Certificatul de deces Ileana-Viorica Sofonea, eliberat de Comitetul Popular al Municipiului Sibiu, seria D7 nr. 269529, în 12 februarie 1985.

Mediul familial al lui Liviu Sofonea

După căsătorie, tânăra familie Viorica și Matei Sofonea a locuit la Petroșani în blocul *Societății Petroșani*, într-o locuință primită de la serviciul tatălui, iar bucuria copiilor era reprezentată de automobilul decapotabil Nash, model 1932, cumpărat undeva pe la jumătatea deceniului al patrulea, pe care Liviu Sofonea îl numea *singura mea jucărie*. Menționez că doctorul Sofonea era un pasionat automobilist și a fost membru în Touring-Clubul României, Secția „Retezatul” din Deva⁷³. După Dictatul de la Viena și pe tot timpul războiului, bunicii materni ai lui Liviu s-au alăturat familiei la Petroșani, fiind refugiați din Ardealul de Nord, de unde au fost expulzați de autoritățile horthyste.

În familie a fost primit și un văr primar de-al doctorului Sofonea, Solomon, orfan de război, numit *fratele mai mare* de Victor și Liviu. Solomon Damian (1908-1996), născut în Drăguș, a fost vărul dr. Matei Sofonea (din partea surorii mai mici a lui Dionisie, Xenia). Acesta a rămas orfan de ambii părinți la vârsta de 8 ani, tatăl său, Spiridon Damian, murind pe front, în Primul Război Mondial, fiind înmormântat la Sighet, iar mama sa Xenia decedând un an mai târziu. A fost adoptat de vărul său Matei, care s-a ocupat de educația și pregătirea lui. A terminat Școala Superioară de Conducători Tehnici din Cluj, cu titlul de conductor tehnic (echivalentul celui de subinginer). A lucrat la Preparația Uricani și Petrila din Valea Jiului, apoi la Uzinele I.A.R. Brașov. După cel de al Doilea Război Mondial a lucrat la uzinele Tractorul și Hidromecanica, în funcția de șef serviciu tehnic. S-a stabilit în Cernatu, Săcele, județul Brașov, având o familie cu trei copii: doi băieți, care au ajuns ingineri constructori, și o fată – Doina (1940-2000) profesoară, care a fost timp de 18 ani directorul Liceului Electroprecizia din Săcele. Relația lui Solomon Damian a cu Liviu Sofonea a fost una foarte apropiată, de adevărați frați, casa din Săcele devenind un loc de relaxare și aduceri aminte pentru membrii familiei Sofonea. Alexandru Remus Damian – *Dudu* este fiul mijlociu a lui Solomon Damian și a absolvit Universitatea Tehnică de Construcții din București cu media 10, în 1967. A lucrat 54 de ani în proiectarea de lucrări hidrotehnice majore, baraje, alimentări cu apă, derivații, stații de tratare, sisteme de irigații. A publicat multe articole tehnice în reviste de specialitate hidrotehnică, fiind, de-a lungul anilor, consilier tehnic și membru în consiliul științific al Institutului Național de Gospodărire a Apelor. A avut contribuții importante la proiectarea și finalizarea alimentării cu apă din București, Ploiești, Brașov, Sibiu, Cluj, Buzău,

Zalău, Timișoara, Pitești. Locuiește în București, din 1961, și a avut o relație deosebită cu Liviu, schimbând frecvent informații, puncte de vedere și opinii din domeniile vieții politice și științifice ale României ante și post-revoluționare⁷⁴. Fiul cel mai mic, Virgil Cornel Damian, născut la 26 ianuarie 1948, este cel care a moștenit casa părintească din Cernatu. Inserez aici o relatare de suflet a nepotului lui Liviu Sofonea, Dudu⁷⁵: *„Casa din Săcele, unde locuia familia noastră, a lui Solomon Damian, fratele adoptat al lui Liviu Sofonea, a constituit, pentru acesta din urmă, un loc de refugiu și de relaxare intelectuală. Prin amplasarea ei în apropierea Brașovului, la numai 10-12 km de locul unde lucra Liviu, la Universitatea din Brașov, facilita deplasări la sfârșitul săptămânii și nu numai, pentru relaxare și pătrundere într-un mediu familial, de care n-a avut parte, din nefericire, întreaga sa viață. Cu mulți copii, casa noastră îi dădea posibilitatea să se destindă, după deseale sale excursii și vizite științifice, profesionale sau de agrement, pe care le făcea aproape permanent, în țară sau pe întreg mapamondul. Dorința lui de cunoaștere a fost nelimitată și a constituit un modus vivendi pentru întreaga sa viață, puțini dintre oameni fiind capabili să îi înțeleagă stilul de existență nepreocupat de aspectele materiale ale vieții, inconfundabil și greu de egalat. Deseori înnopta la Săcele, iar seara înainte de culcare urca în pădurea din apropierea casei, Sub Cioclean, de unde se dezvoltă o priveliște minunată asupra întregii Țări a Bârsei și, în special, a municipiului Brașov. Ca nepot, elev de liceu în acea vreme, îl însoțeam în excursii și îi puneam întrebări asupra fenomenelor fizice, de exemplu: transmiterea luminii la distanță și cerând explicații cu referire la aparenta vibrație de stingere/aprindere progresivă a iluminatului public din Brașov. Profesorul universitar de fizică Liviu Sofonea găsea un mod facil să îmi explice științific fenomenul, dar l-am înțeles complet abia mai târziu, în perioada studiilor universitare. După pensionarea lui Liviu, când s-a mutat la Sibiu, în casa părintească (recuperată de la stat de mama sa, în urma unei rechiziționări abuzive), am avut amândoi mai multe ocazii de a face excursii în țară, în zonele: Sibiu, Petroșani, Novaci, Brezoi, Obârșia Lotrului. Într-un sfârșit de săptămână al verii 2018, am plecat împreună de la Sibiu pe Transalpina cu autoturismul trecând prin: Săliște, Poiana Sibiului, Jina, Șugag, Obârșia Lotrului, Novaci, Târgu Jiu, Petroșani, Petrila, Groapa Seacă, Voineasa, Brezoi, Sibiu. Ne-am oprit în zonele înalte alpine ale traseului, amintindu-ne de excursiile făcute în Munții*

⁷³ Touring-Clubul României, Secția „Retezatul” Deva, Carte de Identitate No. 9110, Dr. Matei Sofonea.

⁷⁴ Relatare a ing. Alexandru Damian, cu ocazia redactării acestei lucrări.

Parâng în tinerețe, împreună cu tatăl meu Solomon, cu plecare din Petroșani spre vârfurile Cârjă, Mândra, Parângu Mare, apoi Lacul Gâlcescu și Obârșia Lotrului. Apoi ne-am oprit la Universitatea din Petroșani (fostul Institut de Mine) al cărei doctor honoris causa este Liviu, dar și la mormântul părinților săi din cimitirul central din oraș. Aici, pe lângă o lacrimă strecurată pe obraji, ne-am amintit – împreună cu un grup de venerabili intelectuali pensionari din oraș, aflați în cimitir – de personalitatea marcantă și unică a Văii Jiului din domeniul medical care a fost doctorul Matei Sofonea, tatăl lui Liviu. Acesta a fost primul medic generalist permanent al Văii Jiului, care a organizat de la zero serviciul medical din bazinul carbonifer Valea Jiului, cu toate localitățile importante: Petroșani, Lupeni, Petrila, Uricani. Cu ocazia altei excursii comune făcute pe Transfăgărășan în zona transilvăneană a acestei artere turistice magnifice a României, Liviu și-a reamintit de perioada copilăriei sale, când își însoțea rudele mai în vârstă din Drăguș în excursii făcute în Munții Făgărașului, pe Valea Sâmbetei, a Ucii, pe Muchia Drăgușului, în zonele unde activau partizanii din munți, luptători anticomuniști și pentru libertatea poporului român. Copilul de la acea vreme doar bănuia anumite gesturi de aprovizionare cu hrană a acestor partizani făcute de rudele sale din Drăguș. Prigoana unităților de securitate era la cel mai înalt nivel, iar copilul Liviu nu putea fi expus sub nici o formă unei anchete de investigare din partea acestora. Mai târziu, în anii tinereții, a înțeles gesturile umanitare făcute de localnici, rude ale sale din sat, paznici de vânătoare, silvicultori, pădurari sau simpli ciobani ori păstori de vite, în relațiile de întraajutorare a partizanilor și de aprovizionarea lor cu cele necesare traiului. În anii de după pensionare, Liviu a participat la mai multe întâlniri comemorative închinare luptătorilor din Munții Făgăraș: la Mănăstirea Sâmbăta, în Făgăraș, în Brașov, ținând prelegeri remarcabile și dovedind talentul său oratoric de excepție, dublat de un profund bagaj de cunoștințe din toate domeniile vieții sociale, politice și științifice ale României secolului trecut”.

L-am menționat anterior pe fratele său Victor (14.06.1924-30.11.2011) – *Ticu*, pentru cei din familie, absolvent al Liceului de Băieți din Petroșani în 1943. A început studiile de medicină la Sibiu, în 1943, unde era refugiată Facultatea de Medicină din Cluj, apoi s-a mutat la Cluj odată cu facultatea, în toamna lui 1945. A fost participant la greva studenților de la Cluj, condusă de mediciniștii din Căminul „Avram Iancu” – *prima manifestație anticomunistă din întregul bloc*

⁷⁵ *Ibidem*, prin mail în 5 mai 2020.

*răsăritean*⁷⁶. A fost medic internist la Hațeg (directorul spitalului din Hateg) și, apoi, la Ilia și Lugoj, unde s-a căsătorit cu Seminica Murariu (22.05.1928-28.04.1998), *Pica*, pentru cei apropiați, fiica doctorului Constantin Murariu (1890-1951), medic, senator pe timpul lui Carol al II-lea, invalid din Primul Război Mondial, și a Margaretei Lepadat (1907-1976). Aceasta era, de asemenea, medic (cu studii tot la Cluj)⁷⁷. Doctorul Victor Sofonea a fost la rândul său un un *împătimit șofer și mecanic auto, pentru el plăcerea supremă fiind să stea la volan și să apese pe pedale*⁷⁸, probabil transmisă de la tatăl său Matei. După pensionare, împreună cu soția sa, s-a mutat la Sibiu, în casa rămasă de la mama sa Viorica, unde, mai târziu, se va retrage și Liviu. Acesta a avut doi băieți: Victor Matei Constantin Sofonea (din considerente de spațiu și pentru a-l diferenția de tatăl său, mă voi referi la el, pe parcursul acestei lucrări, ca Victor Sofonea Jr.), născut în 10 ianuarie 1956, absolvent al Secției de Fizică a Facultății de Științe ale Naturii, Universitatea din Timișoara (1978), doctor în fizică al Universității din București (1995, conducător științific Ioan Iovitz-Popescu), cercetător la Centrul de Cercetări Tehnice Fundamentale și Aplicate al Academiei Române din Timișoara și Mircea-Traian Sofonea, născut în 25 iunie 1957, absolvent al Facultății de Matematică, Universitatea din București (1980), specializat în Mecanica solidelor la aceeași universitate (1981), doctor în matematică al Universității din București (1988, conducător științific Nicolae Cristescu), cercetător la Institutul de Matematică al Academiei Române (1983-1990), actualmente profesor la Université de Perpignan Via Domitia (UPVD), în sudul Franței. Liviu Sofonea povestea un episod din studenția lui Mircea, cu acad. Caius Iacob⁷⁹: „*Magistrul era profesor exigent și iscusit; subtil, cu tact, a procedat și la „pedepsirea” nepotului meu, Mircea, fiul fratelui meu dr. med. Victor Sofonea, student eminent, șef de promoție, dându-i la examenul din ultimul an calificativul 9 ≠ 10, spre a-l îndemna să ceară re-*

⁷⁶ Dr. Victor Sofonea, *Greva studenților clujeni din anul 1946*, în Ovidiu Centea, *Ocolul României în optzeci de ani (Amintirile unui uituc)*, București, 2016, pp. 130-137, nepublicată (forma definitivă a volumului apărut anterior cu titlul *Amintirile unui uituc*, Editura Semne, București, 2009, ISBN 978-973-611-913-2, 381 p.), consultată în format pdf prin amabilitatea lui Șerban Centea din Canada.

⁷⁷ Precizări Mircea-Traian Sofonea, via e-mail, 5 mai 2020.

⁷⁸ O. Centea, *op. cit.*, p. 73 și p. 76.

⁷⁹ Liviu Alexandru Sofonea, *Homo Volans. Comentarii la o carte scrisă de Horia Salcă*, Editura Sânziana, București, 2020, ISBN 978-606-8747-13-2, nota {A.S.7 bis}, p. 60.

*examinare, spre a obține, după o probă efectivă, rectificarea 9→10 și astfel să-l atragă la Matematica practică pro Mecanica*⁸⁰. ”

Victor Jr. are trei fiice: Cristina Sofonea (n. 06.09.1979), din prima căsătorie, iar apoi Diana Sofonea (n. 17.11.1986) și Melinda Sofonea (n. 05.10.1988). Mircea-Traian Sofonea, la rândul său, are un băiat, Mircea Sofonea⁸¹, născut în 20 iunie 1990, absolvent al prestigiosului *Lycée Henri IV* din Paris (2010), al Institut Pasteur Paris (2013), al *École Normale Supérieure de Paris* (rue d’Ulm) (2014), doctor în epidemiologie evolutivă (2017) la *Université de Montpellier*, actualmente conferențiar de epidemiologie și evoluția bolilor infecțioase la *Université de Montpellier*. Îmi amintesc cu cât entuziasm îmi povestea Liviu Sofonea în 2009, când tânărul Mircea a ocupat primul loc în Franța la olimpiada națională de biologie, iar apoi, la Tsukuba, în Japonia, la Cea de-a 20-a Olimpiadă Internațională de Biologie (IBO 2009) a obținut medalia de argint⁸².

Trebuie să adaug câteva informații despre casa familiei din Sibiu, cumpărată de părinții lui Liviu Sofonea, cu mare strădanie, în anul 1938, în vederea unei retrageri la pensie în liniștitul oraș, situată astăzi pe Str. Poet Dimitrie Anghel nr. 5. Casa a rămas în proprietatea familiei tot timpul, urmând calea succesiunii până astăzi, și a scăpat la limită nenaționalizată în 1950, dar ocupată *de facto* de diferiți *repartizați* și *băgați*, pe lângă lumpeni de cea mai joasă condiție aflându-se, însă, și familia eminentului istoric Gustav Gündisch⁸³; a fost recuperată pe deplin abia

⁸⁰ Studentul Mircea Sofonea – cel „pedepsit” de profesor, a absolvit facultatea ca șef de promoție: s-a orientat spre Mecanica matematizată (analiza funcțională; modele); acum este profesor universitar titular, șeful *Laboratoire de Théorie des Systèmes* la Universitatea din Perpignan, conduce doctoranzi (printre cei din *team*-ul de sârguincioși, ambițioși doritori de perfecționare profesională și afirmare socială „prin competență și dotări”/merito-crație/ sunt și din România); este «cetățean european», care este implicat „trup & suflet” în programe științifice în care un partener este și România (n. L.S.).

⁸¹ Pentru cei care vor avea curiozitatea să întreprindă cercetări pe internet, fac precizarea că Mircea-Traian Sofonea (matematician) semnează toate publicațiile științifice cu numele Mircea Sofonea, iar fiul său Mircea Sofonea (biolog și epidemiolog), pentru diferențiere, cu Mircea T. Sofonea (precizare Mircea-Traian Sofonea, 24 aprilie 2020).

⁸² Lista completă a participanților și a rezultatelor obținute la The 20th International Biology Olympiad (IBO2009 Tsukuba) poate fi consultată aici: <http://www.ibo-info.com/results/results-2009.pdf/view>.

⁸³ Gustav Gündisch (1907–1996) a fost un renumit istoric al Transilvaniei medievale, specialist în istoria sașilor. A urmat școala din Cisnădie, Liceul Brukenthal din Sibiu (1926), Universitatea din București (1926-1927), fiind primul student sas care a studiat aici, apoi a continuat studiile la Berlin și Viena, unde a obținut licența în istorie și doctoratul. La Viena, s-a căsătorit cu colega sa Herta Bittner, fiica arhivarului general al Austriei. În 1934, s-a întors cu soția sa la Sibiu, unde au locuit împreună până în anul 1981. La Sibiu a fost custode al

în 1977. Pe Gündisch, Liviu Sofonea îl stima în mod special, amintind și o oarecare colaborare: *harmonische und tolerante Zusammenarbeit*. La ceva timp după moartea tatălui său Matei, care – din nefericire – nu a reușit să locuiască nici măcar o zi în casa sa, mama lui Liviu a înaintat un memoriu autorităților comuniste din Sibiu, în 1968, dar nu a primit aprobarea pentru intrarea în casa proprie. I s-a repartizat, în schimb, un apartament în Cartierul Hipodrom, aflat în construcție în acel moment, unde a locuit împreună cu fratele ei. Abia în ianuarie 1970, în urma unui schimb de locuință cu familia unor chiriași *țâfnoși* din casa de pe Str. D. Anghel nr. 5 (fam. Moga), a reușit să ocupe un mic apartament în casă, două camere la parter, cu bucătărie și baie comune, iar mai târziu, după decesul unora dintre chiriași (fam. Zugravu), mutarea altora (fam. Vulcu), respectiv emigrarea în Germania Federală a familiei Gündisch, a intrat în posesiune, petrecându-și astfel ultimii ani de viață la Sibiu (ca, de altfel, și fratele ei Cornelaș). Pentru generozitatea și spiritul de solidaritate de care dădeau dovadă cei din familia Sofonea, stă mărturie și o povestire a lui Ovidiu Centea: „*Iancu Muste îmi este nepot de pe partea mamei, iar Viorica Sofonea (născută Indrean) mi-a fost verișoară dinspre partea tatei, deci ei se înrudesc unul cu altul prin intermediul meu. Iancu era medic balneolog, a funcționat la Ocna Sibiului, făcând zilnic naveta din Sibiu. Viorica, după multe avataruri, a ajuns să locuiască în strada Dimitrie Anghel din Sibiu, în casa proprietate personală. Cei doi se cunoșteau și, la un moment dat, Viorica a făcut apel la doctorul Iancu Muste pentru nu știu ce suferință; în continuare au rămas în relații și, mai târziu, când Iancu a avut nevoie, s-a mutat cu întreaga sa gospodărie la Viorica. Legătura între familia Sofonea și Iancu Muste a continuat și după decesul Viorichii, Iancu a continuat să locuiască în strada Dimitrie Anghel, împreună cu Ticu și cu Liviu Sofonea*”⁸⁴.

După pensionare, dr. med. Victor Sofonea, împreună cu soția, s-a mutat în casă, în 1986, ulterior (după pensionarea lui Liviu, în 1992) cei doi frați, Victor (rămas văduv, în 1998) și Liviu, rămânând în această vilă și reușind, cu sprijinul

Muzeului Brukenthal, apoi a preluat conducerea Arhivelor națiunii săsești ale orașului Sibiu și a continuat editarea monumentalei *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (Cartea hrisoavelor pentru istoria sașilor din Transilvania), editând volumele 4 (1937), 5 (1975) și 6 (1981, împreună cu Herta Gündisch, Gernot Nussbächer și Konrad Gündisch). Arestat de mai multe ori, a fost angajat bibliotecar și consilier cultural al Consistoriului Bisericii Evanghelice, publicând numeroase lucrări științifice și s-a preocupat de restaurarea unor biserici. După moartea soției sale (1981), Gustav Gündisch a plecat în 1982 în Germania, unde și-a petrecut ultimii ani de viață.

⁸⁴ O. Centea, *op. cit.*, p. 75.

financiar consistent al lui Victor Jr. și Mircea-Traian, să o reabiliteze și modernizeze corespunzător. Casa a rămas în continuare în familie.

Doi dintre nepoții lui *Dise a Jicului* au fost frații: Dionisie (1862-1938) și Solomon Sofonea, născuți în Drăguș și amândoi plecați în lume. Dionisie s-a stabilit la Viena, în capitala Imperiului Austro-Ungar, în granițele căruia se născuse, iar fratele său mai mic, Solomon, a emigrat la Brăila, înaintea Primului Război Mondial. La Brăila, Solomon s-a căsătorit cu Dumitra (născută Popescu), din Batogu, și a avut doi fii: Traian și Remus, iar după moartea primei soții (1912) s-a recăsătorit cu Caliope, având alți trei copii: Otilia, Marcela și Mihai. Dionisie Sofonea, „*unchiul de la Viena*”, după cum îl numea Liviu, s-a căsătorit cu o vieneză, Barbara (1873-1943), dar nu a avut copii. Așa se face că l-a înfiat pe băiatul mai mare al fratelui său, pe Traian. Iată „povestea” unchiului de la Viena, așa cum și-o amintește Mircea, care – la rândul său – o știe de la tatăl său, din copilărie, fiind des evocată în întâlnirile de familie, fără ca nimeni să o conteste sau să o modifice, ceea ce poate însemna că ea corespunde realității: „*Kaiser-ul Franz Josef al Austriei avea o înclinație aparte pentru festivitățile și paradele militare și, în acest sens, îi plăcea să aibă în garda sa personală tineri înalți și bine făcuți. Cândva spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Împăratul a vizitat garnizoana Făgăraș, aflată pe atunci în Imperiul Austro-Ungar. Având cunoștință de gusturile Împăratului, comandantul garnizoanei a însărcinat pe cel mai chipeș militar al garnizoanei să comande garda de onoare constituită cu prilejul acestui eveniment. Acesta era un tânăr înalt, vânjos, cu o privire ageră și o voce răsunătoare, ca tunetul de furtună. Se numea Dionisie Sofonea și era din Drăguș. Profund impresionat de prestația tânărului militar, Franz Jozef a dat dispoziție ca acesta să fie integrat în garda imperială de la Viena*⁸⁵. Și astfel Dionisie Sofonea, unchiul nostru, și-a terminat serviciul militar la Viena. A devenit cetățean austriac, s-a căsătorit în Austria și este înmormântat la Viena. Neavând copii, l-a înfiat pe fiul fratelui său Solmon, pe nume Traian Sofonea.”⁸⁶

Dionisie (Dionys, germanizat) a murit la Viena și este înmormântat la *Wiener Zentralfriedhof* (Cimitirul Central din Viena)⁸⁷. „*Mormântul său era un*

⁸⁵ Coincidență: străbunicul meu, Bartolomeu Salcă, *moș Vartolomei*, a făcut – cam în aceeași perioadă – serviciul militar tot în garnizoana Viena, fiind „*cătană la Împăratul*”!

⁸⁶ Relatare a lui Mircea-Traian Sofonea prin e-mail, din 2 mai 2020.

⁸⁷ Zentralfriedhof este unul dintre cele mai mari cimitire ale Europei, cu o suprafață de 2,5 km², cu peste 330.000 monumente funerare și peste 3 milioane de oameni înmormântați. Printre celebrități se regăsesc: Ludwig van Beethoven, Johannes Brahms, cei doi Johann Strauss – tatăl și fiul, Antonio Salieri, Bruno Kreisky, Udo Jürgens, Falco, dar găzduiește și cripta

loc incontornabil⁸⁸, pe unde am trecut toți: Liviu, Victor (tata), Victor (fratele meu), Traian (unchiul din Trieste), eu și alții din familie. Ca fapt divers, el se află la câțiva pași de mormântul lui Ludwig Boltzmann, celebrul fizician austriac. Nu mai știu exact dacă cel care ne-a atras atenția despre asta a fost Liviu sau Traian”^{89,90} ...

Un cărturar remarcabil: Traian Sofonea

Poate că Solomon și Dionisie Sofonea-vienezul nu ar fi fost pomeniți aici, dacă nu era nevoie să ajung la Traian Sofonea (27 iunie 1907- 21 aprilie 1995). După cum am arătat mai sus, căpitanul din garda imperială Dionisie Sofonea l-a înfiat pe Traian (băiatul cel mare al fratelui său Solomon), în 1912. Îmi amintesc vag povestea lui Liviu despre copilul de numai 5 ani călătorind singur cu trenul către Viena, de la Brăila, o adevărată peripeție! La plecare, tatăl Solomon își sfătuiește fiul să spună că nu are încă 5 ani, ca să nu aibă nevoie de bilet de tren; când a venit controlorul, copilul mărturisește că are 5 ani, însă tatăl i-a spus să declare altfel. Amuzat de situație, ampolaiatul îi dăruiește o monedă de 5 Schilling!⁹¹ Ajuns în noua sa familie, oameni corecți, dar deosebit de severi (austeritatea se manifesta în permanență prin două comandamente: *Ordnung und Disziplin* și *Befehl ist Befehl!*⁹²), a copilărit și crescut la Viena, valahul Trăienel fiind premiant din școala elementară și până la finalul *Realgymnasium Wien*, unde a obținut diploma liceală cu distincție. A devenit cetățean austriac în 1923. A urmat în paralel, între 1925 și 1929, și a absolvit: *Neues Wiener Konservatorium* (Conservatorul din Viena), clasa de vioară și pedagogie muzicală, și *Hochschule*

prezidențială, unde sunt înhumați *die Bundespräsidenten der Zweiten Republik*: Karl Renner, Theodor Körner, Adolf Schärf, Franz Jonas, Rudolf Kirchschläger, Thomas Klestil, Kurt Waldheim.

⁸⁸ Inevitabil (franțuzism, n. H.S.).

⁸⁹ Relatare Mircea-Traian Sofonea prin e-mail, 25 aprilie 2020.

⁹⁰ Ludwig Boltzmann (1844-1906) a fost un matematician, fizician și filosof austriac, profesor la universitățile din: Graz, Viena, München, Leipzig, cu contribuții majore în teoria cinetică a gazelor, mecanica statistică și termodinamică: a fundamentat pe cale cinetico-moleculară Principiul al II-lea al termodinamicii și a determinat entropia (introdusă de Clausius) pe cale statistică. Este părintele *constantei lui Boltzmann*, definită ca raport dintre constanta universală a gazului ideal (R) și numărul lui Avogadro (N_A), dar și al *constantei Stefan-Boltzmann*. Pe mormântul lui este gravată relația entropiei: $S = k \cdot \log W$. Iată o constantă și în viața familiei Sofonea: vizitele la mormântul lui Boltzmann și lângă!

⁹¹ Povestea o relatea cu amuzament însuși Traian Sofonea, *apud* Liviu Alexandru Sofonea, *Traian Sofonea (1907-1995). Viața și opera unui intelectual eminent*, dactilogramă în posesia mea (H.S.) fără să știu exact când și unde a fost publicată, nota 133, p. 40.

⁹² *Ordine și disciplină și Ordinul este ordin!* (lb. germană).

für Welthandel Wien (Școala Superioară de Comerț, din 1975: *Wirtschaftsuniversität Wien*, cea mai mare universitate de științe economice din Europa), unde a fost șef de promoție și apoi a revenit în România, unde a făcut un stagiu de 4 luni la Banca de Credit Român din Galați.

Întors la Viena se angajează la *Societatea de Asigurări Adriatică* (Riunione Adriatica di Sicurtà)⁹³, unde rămâne până în 1932. De acolo pleacă reprezentant *Assicurazioni Generali*⁹⁴ în Brazilia, la Rio de Janeiro⁹⁵. Locuiește și lucrează nouă ani la Rio, unde absolvă și Dreptul, cu distincția „*Magna cum laude*”, în 1939, iar apoi trece și doctoratul în drept, apoi revine la București, unde a obținut și un doctorat în științe economice sau actuariale, în 1941 sau 1942, cu titlul: *Achiziționarea asigurărilor de viață și standardele raționale pentru determinarea valorii acestora/ Der Rückkauf in der Lebensversicherung und rationelle Normen für die Bestimmung seines Wertes*⁹⁶.

În anul 1948, i s-a impus de autoritățile comuniste să-și definitiveze statutul de rezidență: fie să renunțe la cetățenia austriacă și să își satisfacă stagiul militar, fie să părăsească România. Alege să se reîntoarcă în Austria, înțelegând ceea ce se petrece în România, iar în cele din urmă se stabilește în Italia, la Trieste, unde este sediul central al companiei *Generali* și continuă să lucreze la aceasta, publicând constant în *Bollettino Mensile delle Assicurazioni Generali*, până la pensionare, survenită cam în același timp cu retragerea celebrului politician, violoncelist, sculptor și președinte istoric al *Generali*, Cesare Merzagora, omul care a condus

⁹³ https://it.wikipedia.org/wiki/Riunione_Adriatica_di_Sicurt%C3%A0.

⁹⁴ Înființată la Trieste, în 1831, ca *Assicurazioni Generali Austro-Italiche*, compania s-a dezvoltat devenind una dintre cele mai importante companii de asigurări din Europa, păstrând spiritul internațional. În perioada Primului Război Mondial, având de făcut față unei sciziuni între afilierea italiană și cea austriacă, compania a optat să devină persoană juridică italiană cu numele *Assicurazioni Generali*, mai târziu simplu *Generali*. După sfârșitul celui De-al Doilea Război Mondial, a pierdut aproape tot ceea ce avea în Europa de Est, fiind naționalizat sau rechiziționat. S-a lansat mai activ în vestul Europei și și-a orientat atenția atât spre America de Nord, cât și spre America de Sud. <https://www.generali.com/who-we-are/history>.

⁹⁵ Acesta este nu numai unul dintre cele mai vizitate orașe din Emisfera Sudică, cunoscut pentru darurile sale naturale ori pentru carnaval, samba, bossa nova și plajele *balneario*, ci o metropolă înfloritoare, cu o viață economică, socială și culturală palpantă (un *balneario* este un oraș-stațiune, de obicei de litoral, specific pentru iberici și latino-americani, care oferă recreere, sport, divertisment, alimentație și cazare, comerț și evenimente culturale - n. H.S.).

⁹⁶ Rezumatul tradus în germană de autor se găsește în Biblioteca Centrale delle Assicurazioni Generali Trieste, a se vedea și Catalogo on-line delle biblioteche del Gruppo Generali di Trieste e di Roma, http://generali.osegenius.it/generali/search?q=Sofonea&v=l&x=10&y=7&f=catalog_sou.

compania prin crize și recesiuni la statutul de forță, pe care îl deține și astăzi⁹⁷. Traian va continua colaborarea cu compania de asigurări, prin lucrări publicate (articole și monografii), în special în istoria asigurărilor și depozitate la bibliotecile finanțate de companie: *Biblioteca „A. Donati”* din Roma, *Biblioteca Centrale delle Assicurazioni Generali* din Trieste și Veneția și *Biblioteca di Fondazione „Francesco Mansutti”* din Milano⁹⁸. Cum și Franz Kafka a lucrat, la începutul secolului trecut la Assicurazioni Generali, Traian i-a dedicat o monografie: *Note su Franz Kafka impiegato di assicurazioni*⁹⁹; alte lucrări privesc continența dintre asigurări și mari personalități: Leibniz, Goethe, Daniel Defoe, August Strindberg ori istoria unor catastrofe, cu impact asupra asigurărilor: Great Fire din Londra (1666), incendiul din Hamburg (1842), cutremurele din San Francisco (1906) și Tokio și Yokohama (1923).

Reîntors în România, după Revoluție, Traian Sofonea a decedat în București, România, în aprilie 1995, un accident banal grăbindu-i sfârșitul. „*A fost un om cu totul deosebit: vorbea curent mai mult de zece limbi (română, latină, greacă veche, germană, italiană, engleză, franceză, portugheză, spaniolă, maghiară, turcă...) avea o cultură deosebită, atât științifică, cât și umanistă, ținea conferințe, a scris nenumărate lucrări și biografii. Era o plăcere să îl asculți. L-am vizitat de mai multe ori la Trieste, a venit de multe ori la Sibiu și la Lugoj, chiar și în Franța. Liviu se înțelegea bine cu el și împreună aveau discuții elevate pe teme științifice, istorice sau culturale*”, își amintește nepotul Mircea de la Perpignan. De la Liviu Sofonea am reținut că era de o constituție fizică firavă, slab la trup, consecința unei vieți ascetice dedicate aproape exclusiv cercetării și călătoriilor: *pasiunea lui supremă a fost cultura, iar casa lui era un atelier de cultură*. Una dintre marile sale bucurii era aceea de a cânta zilnic la un instrument (era un poli-instrumentist, ca Enescu: vioară, pian și fluier/flauto dolce/Blockflöte) câte două ceasuri cel puțin, pentru a nu-și ieși din mână. Nici măcar în deplasări nu se despărțea de vioara sa *Emile L'Humbert*¹⁰⁰, cumpărată în a. 1952, de la Viena¹⁰¹.

⁹⁷ Idem 41, *loc. cit*

⁹⁸ *Ibidem*. Doar în Catalogo on-line delle biblioteche del Gruppo Generali di Trieste e di Roma sunt fișate nu mai puțin de 94 de lucrări semnate de acesta.

⁹⁹ Traian Sofonea, *Note su Franz Kafka impiegato di assicurazioni*, în *Bollettino Assicurazioni Generali*, nov.-dic. 1967, Trieste, fasc.

http://generali.oseegenius.it/generali/search?q=Sofonea&v=l&x=10&y=7&f=catalog_sou.

¹⁰⁰ Emile L'Humbert (1872-1933), cunoscut lutier francez, elev al lui Mougnot și de Derazey, colaborator al lui Blanchard la Lyon, stabilit la Paris în 1906, a fabricat până 1920/23 vioari de excepție. Din nefericire, o mare parte a violinelor fabricate de el s-a pierdut în anonim, deoarece numeroși comercianți lipsiți de scrupule au cules roadele succesului, vânzându-le sub

Într-una dintre vizitele în România, în anii comunismului, la un control vamal la intrare în țară, a fost pus să cânte din vioară pentru a dovedi acelor brute că știe să cânte, că este muzicant¹⁰². Să fi fost acest tip renașcentist modelul din familie al lui Liviu Sofonea? Cert este că asemănarea este frapantă: nici unul dintre ei nu și-a făcut *rostul comun*: avere, familie, urmași direcți! Printre prietenii lui Traian Sofonea s-au numărat: marele dirijor Sergiu Celibidache, matematicienii Octav Onicescu și Gheorghe Mihoc, pianista Liana Șerbescu-Gavrilă, talentatul muzician Liviu Glodeanu, profesorul Heinz Leo Müller-Lutz din Berlin, psihanalistul Ion Popescu Sibiu, poezii Claudio Grisancich și venețianul Biagio Marin¹⁰³, compozitorul și muzicologul Liviu Comes și mulți alții. După moarte a fost incinerat, iar urna sa a fost depusă în Cimitirul Municipal din Brașov, poziția 353, alături de sora sa Otilia, căsătorită Procopovici.

Gheorghe Sofonea, „*vărul Ghiță*”, nepot al lui *Dise a Jicului*, fiul Măriuței (sora lui Matei, așadar văr primar cu *Ticu* și *Puiuile*), născut la Drăguș, în 26 martie 1929, arestat pe când era elev în clasa a VII-a de liceu, în Brașov, pentru apartenența la *Frățiile de cruce*¹⁰⁴ și condamnat la doi ani închisoare. A fost eliberat în septembrie 1950 și s-a angajat muncitor și așa a reușit să finalizeze ultima clasă de liceu și să ia bacalaureatul, în 1951. După mai multe tentative eșuate, a reușit, în 1952 să intre la Facultatea de Matematică-Fizică, Secția Fizică, a Universității „*Al. I. Cuza*” din Iași, pe care a absolvit-o în 1956¹⁰⁵. A fost

propriul nume. Viorile lui au fost inspirate de marii clasici italieni. Frumos lăcuite, în culori de la roșu deschis la maro sau roșu portocaliu, cu sunet excelent, viorile lui L'Humbert se situează în prima linie a celor produse de lutierii francezi moderni, cf. René Vannes, *Dictionnaire universel des luthiers*, 2 vol., deuxième édition, Ed. Les Amis de la musique, Bruxelles, 1951 apud <https://violindocs.com/auteur/10874/>.

¹⁰¹ De la comerciantul Adolf Stübiger, în 18 februarie 1952, conform copiilor documentelor originale, primite de la Mircea Sofonea. Ca o curiozitate: viorile L'Humbert se vând azi la casele de licitații la valori în jurul a 10.000 Euro.

¹⁰² Idem 75, nota 209, p. 45.

¹⁰³ De la Liviu Sofonea cunosc vorbele de apreciere ale acestui poet de limbă venețiană despre Traian, în 1965: „*Era romeno, era uno che aveva credito di dover cercare le ragioni della sua vita tra noi, occidentali; ma era profondamente ammalato di nostalgia. Si chiamava Traiano. Così diventiamo amici... L'uomo di piffero!*” (El era român, era cineva care crezuse că trebuie să-și găsească motivele vieții sale printre noi, occidentalii; dar era profund bolnav de nostalgie. Se numea Traiano. Așa că am devenit prieteni... Omul cu fluierul!).

¹⁰⁴ „*Frăția de cruce înseamnă frăția până la moarte în jurul crucii, a acelor care simt în sufletele lor scânteia sfântă a iubirii pentru țărâna românească*”, cf. Gheorghe Gh. Istrate, *Îndreptarul frăției de cruce*, București, 1935.

¹⁰⁵ Gheorghe Sofonea – „carte vie”, în proiectul „*Human Library: the rest is history*”, Brașov, 2014, înregistrarea pe https://www.youtube.com/watch?v=zzOODTj-fhc_.

profesor de fizică în Agnita și, în cele din urmă, prin concurs, a ajuns profesor de fizică la Colegiul Național „Dr. Ion Meșotă” din Brașov, blajin și foarte iubit de elevi și apreciat de colegii din corpul profesoral, unde a și lucrat până la pensie. Fost deținut politic, era prieten bun cu tatăl meu și a fost o perioadă membru în Comitetul de Conducere al AFDP Brașov, amândoi fiind și *Cetățeni de Onoare ai Municipiului Brașov* (din 2000). Împreună cu acesta am organizat, în perioada 1991-1992, Subredacția Brașov a revistei „Gazeta de Vest” din Timișoara, condusă de Ovidiu Guleș, profesorul Sofonea ocupându-se de partea de administrație, iar eu de cea redacțională. Un om deosebit de sensibil și destul de retras, fapt pe care l-am pus întotdeauna pe seama experienței și suferinței carcerale, aprecierea lui Liviu Sofonea fiind aceeași: „mă, este un om marcat! Ce să fac eu? Încerc să îl antrenez în diferite proiecte, dar este mai tot timpul refractar”! A publicat o serioasă monografie a satului natal¹⁰⁶. Are un singur fiu, Octavian (n. 1957), inginer specialitatea electrotehnică, absolvent al Universității din Brașov (unde a fost și student al unchiului său, Liviu Sofonea), om de afaceri.

Ovidiu Centea (1929-2017), și el *Puiu* pentru familia sa, a fost profesor de Instalații Electrice la Institutul de Construcții București. Născut la Zalău, fiul dr. Cornel Centea, Ovidiu a urmat cursuri liceale la Cluj și Sibiu, unde familia s-a refugiat în urma cedării Ardealului de Nord. Atras de matematică din liceu, a urmat cursurile Facultății de Electrotehnică la Timișoara, finalizate în 1951. Printre profesorii săi s-au numărat: Remus Răduleț, Corneliu Mikloși și Plautius Andronescu. A făcut carieră universitară, dar a lucrat și la Combinatul Metalurgic Reșița, la Întreprinderea Montaj Centrale Electrice București și la Institutul de Cercetări Tehnologice în Construcția de Mașini București. S-a pensionat în 1999. Teza de doctorat a susținut-o în 1969 la Timișoara. A predat diferite discipline la Timișoara, apoi la Facultatea de Ingineria Instalațiilor a Universității Tehnice de Construcții București, la Politehnica din București și la Academia Tehnică Militară, pe primul loc situându-se cursurile de electrotehnică generală și de mașini și aparatele electrice. Contribuții științifice la: iluminat electric, instalații de fabricare a țevilor sudate, convertizoare statice tri-monofazate, echipamente de sudare, protecția clădirilor împotriva trăsnetelor, proiectarea și construcția prizelor de pământ. A dezvoltat și completat unele capitole de analiză matematică (transformări conforme), necesare în teoria acestor prize. A publicat 21 de volume de specialitate și peste 50 de articole în diverse reviste, în special în *Revue*

¹⁰⁶ Gheorghe Sofonea, *Monografia satului Drăguș, Făgăraș*, Editura „Negru Vodă”, Făgăraș, 2010, ISBN 978-606-9211540.

Roumaine des Sciences Techniques, série Électrotechnique et Énergétique, publicată de Academia Română. Universitatea Tehnică de Construcții i-a decernat, la 30 mai 2011, titlul de Doctor Honoris Causa. Competența sa, naturaletă și modestia sa au devenit proverbiale, la fel și ținuta sa amabilă și neprotocolară¹⁰⁷. În 2004, Asociația de Sudură din România i-a decernat *Medalia Corneliu Mikloși*. A fost unchi și prieten apropiat al lui Liviu, cu care și-a petrecut o parte a copilăriei la Sălsig sau Asuaj, gazdă frecventă pentru acesta în București, mai ales în anii de după Revoluție¹⁰⁸.

Liviu Sofonea a avut întotdeauna mare grijă să păstreze strânse relațiile cu cei din familie, să „*țină aproape*”, „*să își facă datoria de neamuri*”, cum îi plăcea să spună. Nepoții săi, Mircea și Victor Jr., și-au făcut câteva vacanțe a începutul anilor '70 la Brașov, la invitația sa, și au cunoscut acest adevărat *cult pentru familie*: „*Acest principiu se materializa prin vizite repetate fie la unchiul nostru Solomon Damian, la Săcele, fie la unchii noștri Zeno și Nicu Centea, care locuiau pe strada Castelului, în Brașov. Peste tot eram primiți foarte bine și rămâneam până târziu, în nopți. Se depăneau amintiri despre vremuri apuse, cum ar fi vacanțele la Sălsig, la Asuaj sau la Drăguș din perioada interbelică, se vorbea despre rădăcinile familiei noastre și despre cei care nu mai sunt printre noi. Păstrez o amintire vie din acea perioadă care, în ciuda puținelor noastre întâlniri, a fost determinantă în a construi o legătură de suflet, durabilă, cu verii și unchii mei, în special cu Șerban Centea și Alexandru (Dudu) Damian*”¹⁰⁹.

În perioada studenției și, mai târziu, când Mircea a fost cercetător la INCREST București, întâlnirile au continuat în aceeași manieră: „*Adeseori ne-am regăsit în casa unchiului meu Ovidiu Centea, văr primar cu bunica mea, Viorica. Liviu îl vizita des, ocazie cu care se angajau amândoi în lungi discuții pe teme diverse. Mi-a făcut întotdeauna plăcere să îi ascult și să particip și eu la discuțiile lor, împreună cu Mădălina, soția lui Ovidiu. Îmi amintesc că o dată, prin decembrie '86, discuția a alunecat spre teme istorice, legate de unirea Ardealului cu Patria Mamă. Au fost rostite cuvinte înflăcărâte astfel încât unul dintre ei, nu*

¹⁰⁷ Constantin Nemoianu, *In memoriam prof. univ. dr. ing. Ovidiu Centea*, în *Univers Ingineresc*, Nr. 7, 1 – 15 aprilie 2017, București, p.1. http://www.agir.ro/univers-ingineresc/numar-7-2017/in-memoriu-prof-univ-dr-ing-ovidiu-centea_5590.html.

¹⁰⁸ De la Șerban Centea din Canada (via Mircea) am aflat că Ovidiu Centea a scris o carte de memorii, care a cunoscut trei ediții și care cuprinde o monografie a familiei foarte apreciată, care conține însemnate referințe legate (și) de *epoca Sălsig* – vezi supra nota 52.

¹⁰⁹ Mircea-Traian Sofonea, *Amintiri despre unchiul meu Liviu Sofonea*, text redactat cu ocazia editării acestui volum, draft în posesia mea.

îmi mai amintesc bine dacă Ovidiu sau Liviu, a dat tonul la cântec. Am cântat astfel cu toții în cor «Treceți batalioane române Carpații!» galvanizați de versurile lui Andrei Mureșanu»¹¹⁰. Respectul și dragostea pentru părinții care nu mai erau reprezentau o formă a acestei conștiințe de familie pe care o avea Liviu Sofonea, astfel că nu știu – în anii în care am fost apropiați – să fi lipsit vreodată de 1 noiembrie, ziua morților, de la mormântul părinților de la Petroșani sau, de Crăciun, de la Sighetu Marmației; și într-un loc, și în celălalt aducea omagiul pios și ridica rugăciuni pentru sufletele alor săi. Nu o dată, mi-a mărturisit că pe mama sa o diviniza. O scurtă mărturie scrisă este și aceasta: „În vremuri grele a știut să ne crească, arătându-ne prin măiestria lucrului său de mână și prin gingășia întregii sale făpturi chipul și rostul frumuseții întru adevăr”¹¹¹.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ Dedicatie tipărită pe volumul: Liviu Sofonea, *Geometrie reprezentative și teorii fizice*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.